

รายงานฉบับสมบูรณ์

แพลตฟอร์มบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์

(Science Community Incubator : SCI)

โครงการ หมู่บ้านข้าวมันปู วิถีใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

โดย

รศ.ดร. ณภัทร น้อยน้ำใส

หัวหน้าโครงการ

สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ได้รับสนับสนุนงบประมาณ

การส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชน

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ดำเนินการขอขอบพระคุณสำนักงานปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรมที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการการยกระดับและพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว มัน ปู กระบวนการมาตรฐานเพื่อเข้าสู่ตลาดดิจิทัล ขอบพระคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คลินิกเทคโนโลยีเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาที่อำนวยความสะดวก สะดวกในด้านต่างๆ สำหรับการประสานการทำงานให้ราบรื่น และลุล่วงให้สำเร็จด้วยดี ขอบพระคุณเทศบาลตำบลหนองกรด อบต.หนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดชัยภูมิ ที่สนับสนุนอนุเคราะห์ข้อมูล ประสานงานกับวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขอขอบพระคุณนักวิจัยไทยบ้านตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา สำหรับในการอำนวยความสะดวก ติดต่อประสานงานในการดำเนินงานต่างๆ ขอขอบพระคุณประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยายหอม ตำบลหนองกรด สำนักงานเกษตรอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครราชสีมา บริษัท SCG บริษัทสยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม และแลกเปลี่ยนข้อมูลอันเป็น ประโยชน์ในการดำเนินโครงการ ส่งผลให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ณภัทร น้อยน้ำใสและคณะ

กันยายน 2566

บทสรุปผู้บริหาร

ในปีงบประมาณ พ.ศ.2567 วิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยายหอม ตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ภายใต้การดำเนินงานของคลินิกเทคโนโลยีเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สำนักงานปลัดกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม วัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรเชิงพื้นที่ตลอดห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับผลกระทบจากดินเค็มสำหรับปลูกข้าวและมันสำปะหลัง และนำของเสียจากกระบวนการผลิตมาเพิ่มมูลค่า 2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชีวภาพ จากข้าวพื้นถิ่น (ข้าวมันปู) มันสำปะหลัง และปูนา เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนของผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติดินเค็มและขาดแคลนน้ำ และ 3) พัฒนาแพลตฟอร์มการประชาสัมพันธ์และขายออนไลน์ สำหรับสินค้าผลิตภัณฑ์ชีวภาพข้าวมันปู

ผลผลิต/ผลลัพธ์ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ประกอบด้วย ศักยภาพคนผ่านกระบวนการนักวิจัยไทยบ้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้/เทคโนโลยี จำนวน 50 คน เทคโนโลยีที่ถ่ายทอด จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ การเลี้ยงปูนา ระบบปิด การผลิตวัสดุปลูกชีวภาพ การปรับปรุงดินเค็ม จากการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนเป็นวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้ จำนวน 5 คนในประเด็น การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การเลี้ยงปูนา การปลูกข้าว มะลิแดง การเผยแพร่ข่าวสารกิจกรรม/สินค้าออนไลน์ ผู้เข้ารับการอบรมได้ผ่านการประเมินความพึงพอใจ ร้อยละ โดยมีผู้นำความรู้/เทคโนโลยีที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 30 คน

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 ข้อเสนอโครงการ	1
รายละเอียดโครงการ	1
หลักการและเหตุผล	3
ข้อมูลชุมชน	6
วัตถุประสงค์	7
ผลกระทบ	14
บทที่ 2 การดำเนินงานโครงการ	16
กิจกรรมที่ 1	16
กิจกรรมที่ 2 เตรียมแปลงเพาะปลูก	26
กิจกรรมที่ 3 ปลูกข้าวมะลิแดงที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ดินเค็ม ทนแล้ง	27
กิจกรรมที่ 4 การเลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ระบบปิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	29
กิจกรรมที่ 5 การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร	30
กิจกรรมที่ 6 พัฒนาระบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้า ระบบออนไลน์	49
กิจกรรมที่ 7 นิเทศติดตามประเมินผล	51
บทที่ 3 งานสรุปผลดำเนินโครงการ	55
การสังเคราะห์และถอดบทเรียนองค์ความรู้	55
การประยุกต์องค์ความรู้ในการเสริมสร้างมูลค่าการใช้ประโยชน์	56
ผลผลิตและผลลัพธ์การดำเนินงาน	57
ภาคผนวก	58

บทที่ 1

ข้อเสนอโครงการ

แบบฟอร์ม

2
5
6
7

ข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ
การส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม
เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชน

แพลตฟอร์มบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์
Science Community Incubator : SCI

แพลตฟอร์มบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ (Science Community Incubator : SCI) จัดทำขึ้นเพื่อให้ทีมนักวิจัยได้นำความรู้และประสบการณ์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ไปแก้ปัญหา โจทย์ของการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มโอกาสของการเข้าถึง วทน. ทั้งนี้ แพลตฟอร์ม SCI จึงมุ่งเน้นการนำ วทน. ไปพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างชุมชนวิทยาศาสตร์ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยคนในชุมชนมีหลักคิดเชิงวิทยาศาสตร์ สามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ และสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง “นักวิทย์ชุมชน (STI changemakers)” เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนและท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง มีความสามารถในการบริหารห่วงโซ่คุณค่าเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนมีการสร้างระบบข้อมูลและแพลตฟอร์มความรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีเป้าหมายสุดท้าย (ultimate goal) คือ การสร้างโอกาสให้ชาวบ้าน ได้ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของชุมชนเอง สร้างความเข้มแข็งเพื่อสร้างรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาวสู่การสร้าง “นวัตกรรมชุมชน” ต่อไป

ขั้นตอนการพัฒนา	แนวทางเบื้องต้น
ปีที่ ๑ อยู่รอด สมาชิกในชุมชนสามารถรับรองความรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์	การให้ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม ผ่านการอบรม บ่มเพาะให้คำปรึกษา สร้างต้นแบบ
ปีที่ ๒ เข้มแข็ง ชุมชนสามารถเป็นต้นแบบและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังชุมชนอื่น ๆ	จัดให้สมาชิกในชุมชนได้ฝึกถ่ายทอดความรู้ บ่มเพาะเพื่อเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมในอนาคต
ปีที่ ๓ เติบโต ชุมชนสามารถคิด สร้าง พัฒนานวัตกรรมของตนเอง เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่	เสริมทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างนวัตกรรมชุมชนของตนเอง

☒ โครงการใหม่

☐ โครงการต่อเนื่องปีที่ 2

☐ โครงการต่อเนื่องปีที่ 3

1. ชื่อหน่วยงาน : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

2. ชื่อโครงการ : ..... หมู่บ้านข้าวมันปู วิถีใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านใหม่ ตั้งชื่อหมู่บ้านให้สอดคล้องการนำองค์ความรู้ด้าน วทน.+ ชื่อพื้นที่ สั้นกระชับ ได้ใจความ เช่น หมู่บ้านกุ่มกุ่มกรมบ้านโพธิ์ชัย หมู่บ้านหม่อนไหมแพรวา หมู่บ้านม่อนล้านโมเดล หมู่บ้านผักเชียงดาอักษิณจางอินทรีย์ หมู่บ้านบ้านซ่อนห้วยคันแหลมครบวงจร เป็นต้น

3. ห่วงโซ่คุณค่า(Value chain) : เกษตรสมัยใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- การพัฒนาการผลิตข้าว
- ปศุสัตว์และสัตว์เศรษฐกิจ

ระบุห่วงโซ่คุณค่าที่สอดคล้องกับภาค

4. รายชื่อผู้รับผิดชอบโครงการและผู้ร่วมโครงการ:

รายชื่อผู้ร่วมโครงการ ระบุชื่อ นามสกุล ตำแหน่ง เบอร์โทร อีเมล	หน้าที่รับผิดชอบ ในโครงการ ¹	องค์ความรู้/เทคโนโลยี/ นวัตกรรมที่รับผิดชอบ	ประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับ โครงการ ²
1. รศ.ดร.ณภัทร น้อยน้ำใส ตำแหน่ง : อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม เบอร์โทรฯ : 0933199559 อีเมล : napat.n@nrru.ac.th	-หัวหน้าโครงการ -พัฒนากลุ่ม นักวิจัยไทยบ้าน (เกษตรดินเค็ม) -ออกแบบพื้นที่	-การจัดการเกษตรกรรมใน พื้นที่ดินเค็ม -การเลี้ยงปูนาในระบบปิด -การปลูกข้าวมะลิแดง	การจัดการดินเค็ม การปลูกข้าวหอมมะลิแดงในดินเค็ม ความหลากหลายพรรณพืชในดินเค็ม วัสดุปรับปรุงดินเค็ม การเลี้ยงปลา/ปูนา ในพื้นที่ดินเค็ม
2. ผศ.ดร.ธนากร แสงสง่า ตำแหน่ง : อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม เบอร์โทรฯ : 094 965 5469 อีเมล : thanakorn.s.@nrru.ac.th	-สารชีวภัณฑ์ กำจัดศัตรูพืช -การเพาะเมล็ด ข้าวในดินเค็ม	สารชีวภัณฑ์ การเจริญเติบโตข้าวทนเค็ม	-จุลินทรีย์ส่งเสริมเจริญเติบโตข้าวใน สภาวะความเค็มสิ่งแวดล้อม
3. ดร.นพดล กาลดี ตำแหน่ง : นักวิชาการเกษตร เบอร์โทรฯ : 085 516 4601 อีเมล : pom_pum007@hotmail.com	การวิเคราะห์ดิน การปรับปรุงดิน	-การเก็บตัวอย่างและ วิเคราะห์ดิน -การปรับปรุงดิน -การจัดระบบแปลงเกษตร	การปรับปรุงดิน การจัดระบบแปลงเกษตร
4. นายเฉลิมพล กองแก้ว ตำแหน่ง : นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอด่านขุนทด เบอร์โทรฯ : 062 201 1266 อีเมล : haleampol1984@gmail.com	ส่งเสริม การเกษตรด้าน ข้าว และมัน สำปะหลัง	-ส่งเสริมการเกษตร -ติดตาม บันทึกข้อมูล การ ปลูกข้าว และมันสำปะหลัง	เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการเกษตร พืชเศรษฐกิจ
5. นายสุริยา จิงโยธา ตำแหน่ง : ประมงจังหวัดนครราชสีมา เบอร์โทรฯ : 081 263 2265 อีเมล : suriyakai@yahoo.com	ส่งเสริมการ เพาะเลี้ยงปูนา	-การเพาะเลี้ยงปูนาใน ระบบปิดเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม -	เชี่ยวชาญด้านประมง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
6. นางจิราภรณ์ น้อยน้ำใส ตำแหน่ง : ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว เบอร์โทรฯ : 081 825 6937 อีเมล : chiraporn@hotmail.com	การแปรรูป ผลิตภัณฑ์อาหาร ข้าวมันปู	วิทยาศาสตร์ปฏิบัติการ พืชสมุนไพร -แปรรูปอาหารข้าวมันปู	สารสกัดสมุนไพร ผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารสำเร็จรูป

¹ หน้าที่ความรับผิดชอบ ได้แก่ หัวหน้าโครงการ ผู้ร่วมโครงการ ประธานกลุ่ม เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น อื่น ๆ

² แนบประวัติแบบย่อ(การศึกษา ประสบการณ์ทำงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ในโครงการของผู้เข้าร่วมโครงการทุกคน

5. ลักษณะโครงการ : โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ใน ☐ ที่ต้องการและกรอกข้อมูลพร้อมหลักฐานตามที่ระบุ

- ☐ 5.1 เป็นโครงการที่กลุ่มเป้าหมายอยู่ในฐานข้อมูลแผนงานการให้บริการคำปรึกษาและข้อมูลเทคโนโลยี (ปีที่ให้คำปรึกษา.....)
- ☒ 5.2 เป็นโครงการที่มีผู้ร่วมโครงการมีความเชี่ยวชาญในทุกประเด็นปัญหาและครอบคลุมทุกห่วงโซ่คุณค่า (ปรากฏในชื่อผู้เสนอโครงการและผู้ร่วมโครงการหรือแผนการดำเนินโครงการ)
- ☐ 5.3 เป็นโครงการต่อเนื่องที่เคยได้รับการสนับสนุนจากโครงการคลินิกเทคโนโลยีหรือโครงการที่เคยดำเนินการ มาแล้วจากแหล่งทุนอื่น (ปีที่ดำเนินการ.....)
- ☞ แนบผลการดำเนินงานและผลสำเร็จที่ผ่านมาประกอบด้วย*
- ☒ 5.4 เป็นโครงการใหม่ (ไม่เคยดำเนินการหรือรับงบประมาณจากแหล่งใด) โดยเป็นโครงการที่.....
- ☒ 1) เป็นความต้องการของชุมชน โดยได้แนบหลักฐานตามแบบสำรวจความต้องการ (แบบฟอร์มแสดงเจตจำนงเข้าร่วมแพลตฟอร์ม SCI)
- ☐ 2) มาจากสมาชิกอาสาสมัครวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (โปรดระบุชื่อผู้นำ) ....โดยได้แนบหนังสือขอความช่วยเหลือทางวิชาการ (แบบหนังสือขอความช่วยเหลือทางวิชาการหรือเทคโนโลยี)
- ☐ 3) เป็นข้อเสนอความต้องการของจังหวัด/ท้องถิ่น ผ่านทางหน่วยงาน อว. ในพื้นที่ เช่น อว.ส่วนหน้า หน่วยปฏิบัติการเครือข่าย อว. ระดับภาค
- ☐ 5.5 เป็นผลงานวิจัยและพัฒนาที่มีความพร้อมในการนำไปแก้ไขปัญหาชุมชน/หมู่บ้าน

6. หลักการและเหตุผล :

ปกครองส่วนท้องถิ่น 2 หน่วยงาน คือ เทศบาลตำบลหนองกรด และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด อนาคตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้ **ทิศเหนือ** ติดต่อกับ ตำบลโคกเจริญรัมย์ และตำบลบ้านเพชร อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ **ทิศตะวันออก** ติดต่อกับ ตำบลบ้านแปรง อำเภอด่านขุนทด **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับ ตำบลสำหนักตะคร้อ ตำบลวังยายทอง อำเภเทพารักษ์ **ทิศใต้** ติดต่อกับ ตำบลพันชนะ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด

ตาราง แสดงพื้นที่ จำนวนครัวเรือนและประชากรของตำบลหนองกรด

เขตพื้นที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	พื้นที่ (ตร.กม.)	หลังคาเรือน*	ประชากร*
เทศบาลตำบลหนองกรด	8.24	1,352	4,080
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด	151.26	1,721	5,809
รวม	159.5	3,073	9,889

ที่มา : สถิติจำนวนประชากรและบ้านของตำบลด่านขุนทด ข้อมูล ณ ธันวาคม 2564

ลักษณะพื้นที่ของตำบลหนองกรดเป็นพื้นที่ราบลักษณะเป็นดินทรายและมีความเค็มสูงและเป็นปัญหาที่กำลังเร่งแก้ไข ตามคำแนะนำของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้หาชนิดพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่มาปลูกทดแทนการปลูกพืชซ้ำๆ พืชเศรษฐกิจที่ปลูก ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด และข้าวเป็นบางส่วน สภาพภูมิอากาศสภาพแห้งแล้งบางช่วงฤดูกาลฝนไม่ตก ฝนทิ้งช่วง ทำให้ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และเกษตรกรรม ทั้งนี้ระบบชลประทานไม่เพียงพอทำให้ขาดแคลนน้ำในแหล่งน้ำผิวดินและคุณภาพน้ำใต้ดินมีความเค็ม ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลหนองกรด ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองกรด โดยทั่วไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างในพื้นที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้เฉลี่ยของประชากร คิดเป็น 15,000.

บาท/คน/ปี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ในพื้นที่ทั่วไปในเขตเทศบาล ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณ ร้อยละ 60 ประกอบอาชีพปศุสัตว์ 20 ประกอบอาชีพรับจ้างร้อยละ 15 และประกอบอาชีพด้านบริการร้อยละ 5 พาณิชยกรรมเกษตรกรรมเป็นผู้จำหน่ายผลผลิตเอง โดยจะนำไปขายที่โรงสีและลานมัน มีผลผลิตพืชไร่บางส่วนที่พ่อค้าจะเข้ามารับซื้อถึงที่ สำหรับอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรจะมีร้านค้าจำหน่ายอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองกรด อำเภอตาบะขันต จังหัดนครราชสีมา ภายในหมู่บ้านต่างๆของตำบลมีร้านค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดไว้ให้บริการแก่ประชาชนในหมู่บ้านของตนเอง โดยอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหนึ่งของคนในชุมชนรองมาจากอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรับจ้าง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานประกอบการอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลัง การทำเหมืองแร่ การทำเกลือสินเธาว์ พบว่า เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านมลพิษการแพร่กระจายดินเค็ม ดินเค็มส่งผลกระทบต่อพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะข้าว ตามลำดับ ซึ่งดินเป็นห่วงโซ่การผลิตอุตสาหกรรมมันสำปะหลัง จังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่ที่มีดินเค็มมากและรุนแรงที่สุด ประมาณ 27% โดยมีสาเหตุมาจากสภาพตามธรรมชาติ ซึ่งหากได้รับการพัฒนาทำให้ดินมีความเค็มลดลง จะสามารถปลูกพืชและได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และจะส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงสู่ภาคอุตสาหกรรมดังกล่าว และอุตสาหกรรมต่อเนื่องประเภทต่าง ๆ ลดการร้องเรียนเรื่องดินเค็ม อีกทั้งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กระจายสู่ท้องถิ่น ซึ่งจะนำมาสู่ฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น เพื่อพัฒนาให้เศรษฐกิจอุตสาหกรรมชีวภาพของประเทศไทยโดยพืชเศรษฐกิจหลัก ข้าว และมันสำปะหลังของจังหวัดนครราชสีมาให้เติบโตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สนองรับนโยบายของกระทรวงอุตสาหกรรม ในการทำงานทั้ง 4 มิติ 1) การสร้างความสำเร็จทางธุรกิจ 2) การดูแลชุมชนโดยรอบ 3) การดูแลสิ่งแวดล้อม และ 4) การกระจายรายได้ จึงจัดทำโครงการ **หมู่บ้านข้าวมันปู วิถีใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม** ขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมจากไบโมันสำปะหลัง เปลือกดิน การปลูกพืชทนเค็มที่เป็นพืชท้องถิ่นคือข้าวหอมมะลิแดง (หรือข้าวดอกมะขาม หรือข้าวมันปู) และส่งเสริมการเลี้ยงปูนาในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านคุณภาพน้ำและปริมาณที่น้อยในช่วงปรากฏการณ์ภัยแล้ง เพื่อลดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมันสำปะหลัง ข้าวมันปู และปูนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อเปลี่ยนรูปแบบสินค้าและเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับกระแสและแนวโน้มการผลิตสินค้าของโลก ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตรได้เป็นอย่างดี

ข้อมูลชุมชน ประเด็นหรือที่มาของปัญหา

เนื่องจาก สภาพพื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาการแพร่กระจายดินเค็ม เขตตำบลหนองกรด และ ตำบลหนองไทร อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาด้านการเกษตรกรรมทำให้พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญลดลง ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพดินดังกล่าวส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรน้อยลง เกษตรกร ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ทำให้เกิดปัญหา คุณภาพชีวิตและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ คุณลักษณะทางกายภาพของดินส่งผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง คุณค่าการใช้ประโยชน์และคุณภาพชีวิต ทรัพยากรดิน และแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อทรัพยากรชีวภาพและการดำเนินวิถีชีวิตของเกษตรกร บริเวณพื้นที่ตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา หากรวมกลุ่มแก้ปัญหาจัดการตนเองฟื้นฟูดินเค็มในระดับชุมชนข้าวมะลิแดง หรือข้าวมันปู หรือข้าวดอกมะขาม เป็นพืชพื้นถิ่นทนเค็ม ยกย่องคุณค่าโภชนาการและเป็นสินค้าอัตลักษณ์ชุมชน การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกในพื้นที่ดินเค็มและแปรรูปข้าวมันปูสำเร็จรูปจำหน่ายในรูปบรรจุข้าวสุกสุขภาพ สามารถยกระดับเศรษฐกิจชุมชนเกิดความมั่นคงในสังคมและความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

แนวคิดการแก้ไขหรือพัฒนา

1. เกษตรกรแกนนำในชุมชนตั้งโจทย์ปัญหา ร่วมคิดหาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา ร่วมกันปฏิบัติลงมือทำ ร่วมกันประเมินผลเพื่อพัฒนาวิธีการต่างๆ ตามรูปแบบนักวิจัยไทยบ้าน
2. นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา) ร่วมกับนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญการเฉพาะด้าน (หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ร่วมกันบูรณาการศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแกนนำเป็นต้นแบบนักวิจัยชุมชนแก้โจทย์ปัญหาการอนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์จากดินเค็มตามความเหมาะสม ด้วยการขับเคลื่อนกลไกกลุ่มเกษตรกรให้เกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
3. ระดมทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ และเอกชน หนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเองในอัตลักษณ์ หมู่บ้านวิทยาศาสตร์ “หมู่บ้านวิทยาศาสตร์ ข้าวมันปู วิถีใหม่ ไล่ไกลสิ่งแวดล้อม” บ้านหนองยายหอม หมู่ที่ 13 และหมู่ 4 ต.หนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ดังนี้

1. เกษตรอำเภอด่านขุนทด มีส่วนร่วมในการสนับสนุนบุคลากรและการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร
2. สำนักงานประมงจังหวัดนครราชสีมา มีส่วนร่วมในการสนับสนุนองค์ความรู้การเพาะเลี้ยงปูนา
3. เทศบาลตำบลหนองกรด มีส่วนร่วมในการสนับสนุนอาคารสถานที่จัดประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
4. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด มีส่วนร่วมในการสนับสนุนอาคารสถานที่จัดประชุมเกษตรกร
5. สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครราชสีมา มีส่วนร่วมในการสนับสนุน บุคลากร องค์ความรู้ เมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่ว ปอเทืองเพื่อทำปุ๋ยพืชสดในพื้นที่ดินเค็ม
6. สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 นครราชสีมา มีส่วนร่วมในการสนับสนุน บุคลากรและองค์ความรู้ด้านแผนที่การแพร่กระจายดินเค็ม
7. บริษัท SCG มีส่วนร่วมในการสนับสนุน สารปรับปรุงดินจากวัสดุเหลือทิ้ง (วัสดุขี้ปัสสาวะปรับปรุงดินเค็ม) ข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นำไปใช้แก้ปัญหา

ประเด็นปัญหา	แนวทางแก้ไขปัญหาด้วย วทน. / การบริหารจัดการ
1.พื้นที่ประสบปัญหาดินเค็ม อุปสรรคในการเพาะปลูกข้าว เกษตรกรได้ผลผลิตต่ำมาก	1. ปรับปรุงดินเค็มด้วยยิปซัม และวัสดุเหลือใช้ภาคการเกษตรจาก เปลือกดิน เปลือกมันสำปะหลัง ตะกอน Digest
2.ขาดแคลนน้ำจืดที่เพียงพอ/และเหมาะสมในการปลูกข้าว พืชเศรษฐกิจ	2. จัดระบบแปลงนาที่ใช้เพาะปลูกข้าว และมันสำปะหลัง (5 นาที่) 3. จัดหาพันธุ์ข้าวมะลิแดงที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ดินเค็ม /ทนแล้ง
3.เกษตรกรมีเศรษฐกิจไม่ดี รายได้ในการดำรงชีพน้อยไม่เพียงพอต่อชีวิตประจำวัน	4. เลี้ยงปุนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ดำรงชีวิต เจริญเติบโต ในสภาพน้ำ (จืด/กร่อย) ระบบปิดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
4.ว่างงานในช่วงฤดูหลังเก็บเกี่ยว/หลังฤดูทำนา มีการอพยพย้ายถิ่นการทำงานนอกภาคการเกษตร	5. ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนยกระดับเศรษฐกิจ ด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร ได้แก่ ข้าวสารมะลิแดง ข้าวผัดมันปู (กึ่งสำเร็จรูป) มันปูบรรจุกระป๋อง ปูดอง และวัสดุปรับปรุงดิน (ดินเค็ม) เป็นต้น
5.ปัญหาช่องทางการตลาดในการจำหน่ายสินค้าทั้งตลาดบน อาหารเพื่อสุขภาพและตลาดทั่วไป	6. พัฒนาระบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปเป็นสินค้า ระบบออนไลน์ และจำหน่ายหน้าร้าน

7. วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรเชิงพื้นที่ตลอดห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับผลกระทบจากดินเค็ม สำหรับปลูกข้าวและมันสำปะหลัง และนำของเสียจากกระบวนการผลิตมาเพิ่มมูลค่า
2. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชีวภาพ จากข้าวพื้นถิ่น (ข้าวมันปู) มันสำปะหลัง และปุนา เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนของผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติดินเค็มและขาดแคลนน้ำ
3. พัฒนาแพลตฟอร์มการประชาสัมพันธ์และขายออนไลน์ สำหรับสินค้าผลิตภัณฑ์ชีวภาพข้าวมันปู ข้าวสารมะลิแดง ข้าวผัดมันปู (กึ่งสำเร็จรูป) มันปูบรรจุกระป๋อง/ขวด ปูดอง และวัสดุปรับปรุงดิน

8. กลุ่มเป้าหมาย :

(โปรดระบุ ชื่อชุมชน/หมู่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์ที่เป็นประธาน/ผู้นำกลุ่ม-ชุมชน พร้อมแนบหนังสือขอความช่วยเหลือทางวิชาการ ทุกปีที่ยื่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณ)

ชื่อกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าว ชุมชนบ้านหนองยายหอม

หมู่ที่ 13 ต.หนองกรด อ.มโนรมย์ จ.พิจิตร

ชื่อผู้ประสานงาน นายล้อม เพชรขุนทด.....เบอร์โทร.....0933263010.....

พิกัดของกลุ่มเป้าหมาย...ละติจูด .....15.35680.....ลองจิจูด101.71151.....

9. ระยะเวลาดำเนินการ : วันเริ่มต้น - สิ้นสุดโครงการจากการวางแผนระยะยาว 3 ปี

ระยะเวลา 3 ปี (วันเริ่มต้น 1 ตุลาคม พ.ศ.2566 ถึง วันสิ้นสุดโครงการ 30 กันยายน พ.ศ.2569)

10. ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) :

1. ข้าวมะลิแดง หรือข้าวมันปู หรือข้าวดอกมะขาม เป็นพืชพื้นถิ่น/ทนเค็ม สำหรับส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกในพื้นที่ดินเค็ม สามารถจำหน่ายในรูปบรรจุข้าวสุกสภาพ และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ได้หลายอย่าง ได้แก่ ข้าวคั่วเพื่อสุขภาพ น้ำมันข้าว ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เป็นต้น

2. มันสำปะหลัง (มัน 5 นาতি) เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา นอกจากขายส่งโรงงานแป้งมันแล้ว ยังสามารถนำส่วนต่างๆ ที่เป็นวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ ถ่านชีวภาพ สารชีวภัณฑ์/อาหารสัตว์ (รวมทั้งปูนา) จากใบมันสำปะหลัง รวมทั้งเปลือกดิน เปลือกล่าง กากมันสำปะหลังสามารถแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มเป็น วัสดุปรับปรุงดิน ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ภาชนะบรรจุภัณฑ์ย่อยสลายง่าย (บรรจุข้าวมันปูกึ่งสำเร็จรูป)

3. ปูนา เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงมากในภาคการเกษตร เนื่องจากความต้องการของผู้บริโภคของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นอาชีพเสริมเกษตรกรแก้ปัญหาภัยแล้งแปรรูปเป็นสินค้า ได้แก่ ทอดมันปู ปูดอง ปูผง มันปู น้ำพริกมันปู เป็นต้น

4. จำหน่ายสินค้าผ่านระบบออนไลน์

สรุป ข้าวมันปู เป็นชื่อโครงการที่เกิดจากการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าว มันสำปะหลัง และเลี้ยงปูนาในพื้นที่จำกัดและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ที่มีข้อจำกัดปัญหาการแพร่กระจายดินเค็มและสภาวะโลกร้อน เมื่อได้ผลผลิตทางการเกษตรแล้วสามารถนำมาแปรรูปในกลุ่มอาชีพเป็นวิสาหกิจชุมชนได้

11. แผนธุรกิจชุมชนหรือโมเดลธุรกิจ :

Infographic หมู่บ้าน ข้าวมันปู วิถีใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

The Business Model Canvas					เลือกโมเดลสำหรับ (ประเภทลูกค้า) :	ออกแบบโดย :	ว/ด/ป :	Version :
Key Partners พันธมิตรหรือเครือข่ายธุรกิจ	Key Activities กิจกรรมสำคัญที่ทำให้เกิดสินค้า	Value Propositions คุณค่า,คุณประโยชน์ให้กับลูกค้า	Customer Relationships การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า	Customer Segments กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย				
	Key Resources ทรัพยากรสำคัญ		Channels ช่องทางในการเข้าถึงลูกค้า					
Cost Structure ต้นทุนทั้งหมดที่ก่อให้เกิดสินค้า		Revenue Streams แหล่งที่มาของรายได้						

12. แผนการดำเนินงาน (Gantt Chart) :

ระบุแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อ 12

12.1 แผนการดำเนินงานรายปี

เทคโนโลยี/องค์ความรู้/กิจกรรม	ปีที่ 1				ปีที่ 2				ปีที่ 3			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
1. ปรับปรุงดินเค็มด้วยยิปซัม และวัสดุเหลือใช้ภาคการเกษตรจากเปลือกมันสำปะหลัง		✓			✓	✓			✓	✓		
2. จัดระบบแปลงนาที่ใช้เพาะปลูกข้าว		✓			✓					✓		
3. จัดหาพันธุ์ข้าวมะลิแดงที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ดินเค็ม ทนแล้ง		✓										
4. เลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ดำรงชีวิตเจริญเติบโตในสภาพน้ำกร่อย ระบบปิดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม			✓				✓				✓	
5. ตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร ได้แก่ ข้าวสารมะลิแดง ข้าวมันปูกิ่งสำเร็จรูป มันปูบรรจุกระป๋อง ปูตอง วัสดุปรับปรุงดิน เป็นต้น			✓	✓			✓	✓			✓	✓
6. พัฒนาระบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปเป็นสินค้าระบบออนไลน์				✓				✓				✓
7. ร่วมกิจกรรมกับสภาพอุตสาหกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปเป็นสินค้าที่เข้าสู่ระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)				✓				✓				✓
8. ถ่ายทอดองค์ความรู้				✓				✓				✓

⁴ผู้รับผิดชอบต้องมีชื่อปรากฏตามข้อ 4

⁵วิธีการดำเนินงาน เช่น การบรรยายและลงมือปฏิบัติ การให้คำปรึกษา บรรยายออนไลน์ ประชุมออนไลน์ ฯลฯ

12.2 แผนการดำเนินงานของปีที่ขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

เทคโนโลยี/ องค์ความรู้/ กิจกรรม	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ผู้รับผิดชอบ	วิธีการ ดำเนินงาน
1. พัฒนา วัสดุปรับปรุง ดินเค็ม				√	√	√	√						ดร.ธนากร ดร.นพดล	บรรยาย ลงมือปฏิบัติ
2. เตรียม แปลง เพาะปลูก							√	√					นายเฉลิมพล และนายล้อม	ลงมือปฏิบัติ
3. ปลูกข้าว มะลิแดงที่มี ความ เหมาะสมกับ พื้นที่ดินเค็ม/ ทนแล้ง									√	√			ดร.ณภัทร และคณะ	ลงมือปฏิบัติ
4. เลี้ยงปูนา ชนิดพันธุ์ที่ เหมาะสม ระบบปิด								√	√	√			นายวรแมน พงษ์แพทย์ และคณะ	บรรยาย ลงมือปฏิบัติ
5.แปรรูป ผลิตภัณฑ์ การเกษตร		√	√	√									นางจิราภรณ์ และนายกรกช	บรรยาย ลงมือปฏิบัติ
6. พัฒนา ระบบการ จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ สินค้า											√	√	นส.ชมภูษ สุวรรณลา และคณะ	บรรยาย ลงมือปฏิบัติ
7.ประชุม ชี้แจง และสรุปถอด บทเรียน			√									√	ดร.ณภัทร และคณะ	บรรยาย
8.นิเทศ ติดตาม ประเมินผล			√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	ดร.ณภัทร และคณะ	บรรยาย

13. ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ :

ผลผลิต/ผลลัพธ์	หน่วย	ค่าเป้าหมายในแต่ละปี		
		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3
1. จำนวนคนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้/เทคโนโลยี	คน	50	50	50
2. จำนวนเทคโนโลยีที่ถ่ายทอด(ระบุรายละเอียดองค์ความรู้เทคโนโลยี)	เรื่อง	2	2	2
3. จำนวนวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้	คน	5	5	5
4. ร้อยละความพึงพอใจของผู้รับบริการ	ร้อยละ	80	80	80
5. จำนวนผู้นำความรู้/เทคโนโลยีที่ได้รับไปใช้ประโยชน์	คน	30	30	30
6. สัดส่วนมูลค่าทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น	เท่า	1	1	1
อื่น ๆ เช่น จำนวนพื้นที่ได้ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP/Organic จำนวน ผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน อย. เป็นต้น	ผลิตภัณฑ์	1 มาตรฐาน มผช.	1 มาตรฐาน มผช.	1 มาตรฐาน มผช.

14. หน่วยงานสนับสนุน :

ชื่อหน่วยงานสนับสนุน	รูปแบบการสนับสนุน
ระบุชื่อหน่วยงานที่ร่วมให้การสนับสนุนโครงการ	ระบุรูปแบบของการสนับสนุน เช่น งบประมาณ อาคาร สถานที่ วิทยากร การจัดกิจกรรม ฯลฯ
ศูนย์วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	ห้องปฏิบัติการ และการวิเคราะห์คุณภาพดินและน้ำ
สำนักงานประมงจังหวัดนครราชสีมา	บุคลากร องค์ความรู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
เกษตรอำเภอด่านขุนทด	สนับสนุนบุคลากรและการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร
เทศบาลตำบลหนองกรด	สถานที่จัดประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด	อาคารสถานที่จัดประชุมเกษตรกร
สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครราชสีมา	บุคลากร องค์ความรู้ เมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่ว ปอเทืองเพื่อ ทำปุ๋ยพืชสดในพื้นที่ดินเค็ม
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไทร (พื้นที่ขยายผลในปีถัดไป)	พื้นที่ทดลองการปลูกพืชทนเค็ม และการปรับปรุงดิน ตลอดจนอาคารสถานที่จัดประชุม
บริษัท SCG	สนับสนุน สารปรับปรุงดินเค็ม
บริษัท สยาม ควอลิตี้ สตาร์ท	เปลือกดิน

15. ผลกระทบ :

(แสดงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทั้งที่เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ)

15.1 เศรษฐกิจ

1. **เพิ่มรายได้** มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายสินค้า (ผลิตภัณฑ์ ข้าวมันปู) ที่ดำเนินโครงการ ไม่น้อยกว่า 1 เท่า (B/C ratio >1)

เพิ่มรายได้

การนำองค์ความรู้/เทคโนโลยีไปใช้ในชุมชนสามารถเพิ่มรายได้ของเกษตรกรจากการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ ข้าวมันปู ได้แก่ ข้าวสารมะลิแดง ข้าวมันปูกิ่งสำเร็จรูป มันปูบรรจุกระป๋อง ปูดอง วัสดุปรับปรุงดินเค็ม เป็นต้น จำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปเป็นสินค้าระบบออนไลน์และหน้าร้าน โดยราคาข้าวสารมันปูปัจจุบันจำหน่ายอยู่ที่ กิโลกรัมละ 60 - 100 บาท หากพัฒนาให้เป็นข้าวกล้องอาหารสุขภาพ ราคาจำหน่ายสูงขึ้นจำหน่ายกิโลกรัมละ ประมาณ 120 บาท นอกจากนั้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวผัดมันปูกิ่งสำเร็จรูป จำหน่ายในราคาประมาณ กิโลกรัมละ 50 บาท รวมทั้งการแปรรูปเป็นมันปูสำเร็จรูปเพื่อเป็นเครื่องปรุงหรืออ่องปู จำหน่ายราคา กระปุกละ 120 บาท หากมีการยกระดับหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ให้พัฒนาอาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยงปูกุ้งโปรตีนสูงเพิ่ม แมกนีเซียมที่มีอยู่มากในพื้นที่ทั้งในดินและน้ำที่มีค่าความเค็มจากเกลือสินเธาร์ สำหรับองค์ความรู้ด้านการพัฒนา ผลิตภัณฑ์วัสดุปรับปรุงดินเค็มด้วยสารอินทรีย์ชีวภาพ ราคาอยู่ที่ ถุงละ 120 บาท หรือสามารถต่อยอดการนำไป เป็นวัสดุปลูกพืชชอบดินเค็ม เช่น มะพร้าว มะขามเทศ เป็นต้น จะสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้ไม่ต่ำกว่า 1,000-2,000 บาทต่อเดือน ดังนั้น เกษตรกรจึงสามารถเลี้ยงปูและปลูกข้าวมะลิแดง หรือข้าวมันปูได้ในจำนวนที่มากขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ที่สูงขึ้น

ลดรายจ่าย รายจ่ายที่ลดลงของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายจากการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่พัฒนาจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ได้แก่ เปลือกดินจากเห้าและกากมันสำปะหลัง เปลือกมันสำปะหลัง ใบมันสำปะหลัง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 การนำองค์ความรู้/เทคโนโลยีไปใช้ในชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิตพืชอัตลักษณ์ทนเค็ม หรือการบริโภคข้าวมะลิแดงที่มีคุณค่าอาหารบำรุงร่างกาย ผลดีต่อสุขภาพลดเวชภัณฑ์ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาการเจ็บป่วย ลดค่าอาหารสัตว์จากการผลิตอาหารปูหรือจำหน่ายเป็นอาหารกุ้งได้ ลดต้นทุนค่าอาหารของคนในครัวเรือนได้ เนื่องจากสามารถผลิตอาหารที่เป็นผลผลิตจากสุกรไว้บริโภคเองได้ เกษตรกรผู้เลี้ยงจะนำปูที่เลี้ยงมาประกอบหรือปรุงอาหาร และนำมาแปรรูปจำหน่ายในชุมชนเอง จึงทำให้ต้นทุนในการจัดการลดลง

15.2 สังคม (เช่น เกิดการจ้างงาน ลดการย้ายถิ่นฐาน ครอบครัวเป็นสุข เป็นต้น) โปรดระบุ

1. จำนวนผู้ได้รับการจ้างงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (วิสาหกิจชุมชน) จำนวน ไม่น้อยกว่า 30 คน
2. จำนวนอาชีพใหม่ของคนในชุมชนไม่น้อยกว่า 5 อาชีพ

เกิดอาชีพในชุมชน เช่น อาชีพทำนาข้าวมะลิแดง อาชีพเลี้ยงปูนา อาชีพแปรรูปอ่องมันปู อาชีพจำหน่ายข้าวผัดมันปู อาชีพผลิตอาหารปูเสริมแมกนีเซียม หรือสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์วัสดุปรับปรุงดินเค็มจากวัสดุเหลือทิ้งจากมันสำปะหลังเพื่อจำหน่ายวัตถุดิบให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าว มะขามเทศ หรือพืชชอบเกลือ เกิดการสร้างอาชีพในครัวเรือนรักบ้านเกิด สร้างความโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ให้กับท้องถิ่นที่ประสบปัญหาการแพร่กระจายดินเค็ม และปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ฝึกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ลดเวลาว่างให้เยาวชน

15.3 สิ่งแวดล้อม (เช่น การลดปัญหามลพิษ การเพิ่มพื้นที่ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น)

1. จำนวนศักยภาพพื้นที่ดินเค็มที่สามารถเพาะปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง เพิ่มขึ้น อย่างน้อย 30 แปลง จำนวน 60 ไร่
2. คุณภาพดินดีขึ้น และลดปัญหาด้านมลพิษทางกลิ่นจากเปลือกมันสำปะหลัง เนื่องจากเกษตรกรได้นำเปลือกมันทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในระบบปิดจะเกิดกลิ่นเหม็นน้อยกว่าการปล่อยทิ้งที่โล่งแจ้งในระบบปกติ จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อชุมชน สามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร
3. สามารถเลี้ยงปูนาในระบบปิดโดยใช้กระชังบก เลี้ยงได้ในครัวเรือนแม้ว่าพื้นที่เลี้ยงจะอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการนำวัสดุเศษเหลือทางการเกษตรมาแปรรูปใช้เป็นอาหารปู จึงทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ของผลผลิตทางการเกษตรที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

16. การรายงานความก้าวหน้าติดตามและประเมินผล : ผู้รับผิดชอบโครงการต้องดำเนินการ ดังนี้

- (1) รายงานความก้าวหน้าโครงการผ่านระบบคลินิกเทคโนโลยีออนไลน์ (CMO) รายไตรมาส
- (2) ผู้รับผิดชอบโครงการต้องให้ผู้รับบริการตอบแบบสำรวจวัดความพึงพอใจผู้รับบริการในขณะจัดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบโครงการต้องให้ผู้รับบริการตอบแบบติดตามผลการนำไปใช้ประโยชน์หลังสิ้นสุดการดำเนินงานของโครงการ ก่อนจัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์
- (3) ผู้รับผิดชอบโครงการต้องคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจ และ B/C ratio ของโครงการ
- (4) จัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์เป็นอิเล็กทรอนิกส์ไฟล์พร้อมหนังสือส่งจากหน่วยงาน ไม่เกินวันที่ 30 กันยายน (วันสิ้นสุดปีงบประมาณ) ยกเว้นมีเหตุจำเป็น หรือสุดวิสัย
- (5) การขอขยายเวลา หากคาดว่าโครงการจะไม่สามารถจัดกิจกรรมตามแผนที่วางไว้และมีความจำเป็น ต้องขอขยายเวลา ผู้รับผิดชอบโครงการต้องจัดทำหนังสือขอขยายเวลาโดยผู้บริหารหน่วยงานเป็นผู้ลงนามในหนังสือถึง ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ก่อนวันที่ 15 กันยายน แจ้งให้ สป.อว. ทราบ เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

17. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการ :

การจัดกิจกรรมหรือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ จัดทำแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ จดหมายข่าว NRRU News วารสารคณะวิทยาศาสตร์ และสื่อสังคมออนไลน์ เฟสบุ๊ค เป็นต้น

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร น้อยน้ำใส)

ผู้เสนอโครงการ

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทที่ 2

การดำเนินโครงการ

กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจง และพัฒนาวัสดุปรับปรุงดินเค็ม

1) จากการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชนและสำรวจสภาพปัจจุบันของชุมชนพื้นที่การเกษตร

โดยนักวิจัย และตัวแทนวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยายหอม ตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ประชุมหารือเพื่อทำความเข้าใจปัญหาพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนในพื้นที่ ร่วมกันและการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากผลิตภัณฑ์

ภาพ การประชุมชี้แจงโครงการ และร่วมวางแผนการทำงาน

2) การพัฒนาวัสดุปรับปรุงดินเค็ม

เป็นการจัดเวทีอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาผลกระทบการเจริญเติบโตของพืชที่ได้รับจากการแพร่กระจายดินเค็ม และบทบาท ความสำคัญจุลินทรีย์ในดิน

การเจริญเติบโตของพืชภายใต้สภาวะเครียดเกลือ

เกลือที่อยู่ในดินมีผลต่อการขาดน้ำของพืชเนื่องจากการซึมผ่านและการแทรกซึมน้ำในดิน เมื่อดินมีความเข้มข้นของโซเดียมไอออนสูงและมีค่านำไฟฟ้าต่ำแล้ว การซึมผ่านของดิน (Soil permeability) Hydraulic conductivity และอัตราการซึมผ่านผิวดินจะลดลง (Infiltration rate) ความเค็มของดินเป็นสาเหตุทำให้พืชเจริญช้าและลดผลผลิต ไอออนที่ละลายน้ำได้ในดินเค็มมีผลกระทบต่อการลดลงของ Osmotic potential เป็นสาเหตุความเครียดออสโมติก (Osmotic stress) เพราะเกลือในดินทำให้ค่าศักย์ (water potential) ของน้ำในดินต่ำกว่าปกติ ส่งผลต่อการนำน้ำเข้าสู่รากพืชพืชได้ยากขึ้น และความเค็มเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้กระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง การคายน้ำของพืชลดลง และทำลายกระบวนการเมแทบอลิซึม (Waisel, 1972) นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเป็นพิษของไอออน (Ion toxicity) จากโซเดียมไอออน (Na^+) และคลอไรด์ไอออน (Cl^-) อีกด้วย ผลกระทบหลักที่เกิดจากความเค็ม คือ Hyper-osmotic และผลกระทบที่ตามมาจะเกิด Oxidative damage ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการตรึงคาร์บอนไดออกไซด์ให้ลดลง ทำให้ปริมาณคาร์บอนในวัฏจักรแคลวินลดและ NADPH^+ น้อยลง ซึ่งเป็นตัวรับอิเล็กตรอนในกระบวนการสังเคราะห์แสงต่อไป เมื่อเฟอริดอกซิน (Feridoxin) ลดลงมากเกินไปในระหว่างกระบวนการถ่ายทอดอิเล็กตรอนของกระบวนการสังเคราะห์แสง อิเล็กตรอน จาก Photosystem I (PSI) จะเติมอิเล็กตรอนให้กับออกซิเจนเกิดเป็น Superoxide radicals โดยกระบวนการที่เรียกว่า Mehler reaction ซึ่งกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาการเกิดที่รุนแรงของ Reactive oxygen species (ROS) ซึ่งสภาวะเครียดจากความเค็มจะเพิ่มอัตราการสร้าง ROS แล้วมีผลไปทำลายกระบวนการเมแทบอลิซึมของลิพิด โปรตีน และกรดนิวคลีอิก และ Free radicals ทำให้เกิด Lipid peroxidation ทำลายเยื่อหุ้มเซลล์อีกด้วย (ธนากร แสงสง่า, 2557)

การปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มจะมีสภาวะเครียดรุนแรงเป็นสองเท่าเมื่อเทียบกับพืชที่ปลูกในสภาพแห้งแล้ง เพราะในสภาวะเค็มนอกจากพืชจะเครียดเนื่องจากค่าศักย์ของน้ำในดินลดลง ทำให้พืชขาดน้ำคล้ายพืชที่ปลูกในสภาพแห้งแล้งแล้วยังเกิดความเครียดจากไอออนที่เป็นพิษอีกด้วย ความเครียดจากความเค็มชักนำให้เกิดการสร้างและสะสมสารอนุมูลอิสระ การสังเคราะห์กรดแอบไซซิก (Absciscic acid) ทำให้ปากใบปิด การตรึงคาร์บอนไดออกไซด์ลดลง กระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง ปริมาณรงควัตถุ คาร์โบไฮเดรต และโปรตีนภายในเซลล์จึงลดน้อยลง และปริมาณโซเดียมไอออนที่มากเกินไปบริเวณรากพืชจะรบกวนการนำโพแทสเซียมเข้าสู่เซลล์ โดยการดูดซึมโพแทสเซียมของพืชจะมีทั้งระบบ Low และ High-affinity ถ้าพืชมีระบบการนำเข้าแบบ Low-affinity จะเกิดความเสียหายมากขึ้นเนื่องจากการดูดซึมโซเดียมแทน การดูดซึมโพแทสเซียมและธาตุอื่น ๆ เช่น แคลเซียมและแมกนีเซียมลดน้อยลง ทำให้พืชหยุดการเจริญเติบโตเนื่องจากขาดธาตุอาหารที่สำคัญต่อการเจริญเติบโต เช่น โพแทสเซียมมีความสำคัญต่อการรักษาแรงดันเต่งในเซลล์พืช ศักย์เยื่อหุ้มเซลล์ (Membrane potential) และการทำงานของเอนไซม์บางชนิด นอกจากนี้สภาวะเครียดความเค็มยังส่งผลต่อการงอกของเมล็ดพืชหลายชนิด เช่น ในข้าว พบว่าโซเดียมคลอไรด์ที่ระดับความเค็ม 20 dS m^{-1} มีผลยับยั้งการงอกของเมล็ดอย่างสมบูรณ์ ในสภาวะขาดน้ำ (Water deficit) เป็นความเครียดที่เกิดขึ้นเกือบตลอดเวลาในพืช การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากสภาวะขาดน้ำจะเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันกับความเครียดจากเกลือ นอกจากนี้ความเป็นพิษจากโลหะ

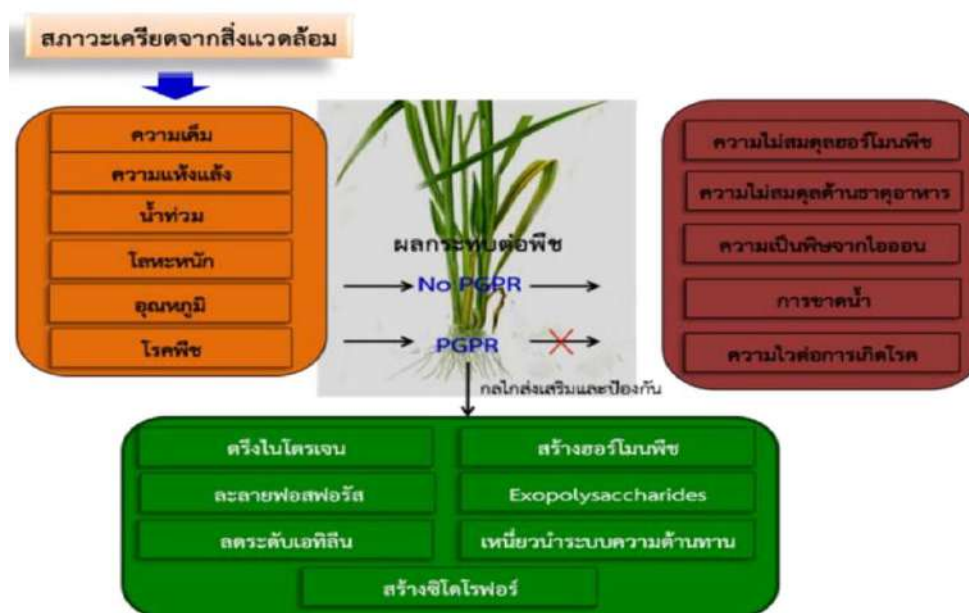
หนักรส่วนใหญ่ทำให้เกิดความเครียดออกซิเดชัน ยับยั้งการทำงานของสารชีวโมเลกุลโดยเฉพาะเอนไซม์กลุ่มต้านอนุมูลอิสระ และเข้าแทนที่ธาตุที่เป็นโคแฟกเตอร์ (Co-factor) ของเอนไซม์ เช่น อะลูมินัม (Al^{3+}) ยับยั้งการยืดยาวของรากโดยหยุดกระบวนการขนส่งออกซิเจนไปยังบริเวณปลายราก เป็นต้น

ความสำคัญของแบคทีเรียต่อการเจริญของพืช

จุลินทรีย์ดินนั้นถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูงโดยเฉพาะแบคทีเรียเป็นสิ่งกลุ่มมีชีวิตหลักที่มีชีวิตรอดอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมที่มีความเค็มสูง เช่น ดินเค็ม น้ำเค็ม หรือในอาหารหมักดอง โดยจุลินทรีย์ทั้งหมดที่นักจุลชีววิทยาพบและศึกษาจนถึงปัจจุบันคิดเป็นประมาณ 1% ของจำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมดบนโลกเท่านั้น โดยบทบาทที่สำคัญในระบบนิเวศของแบคทีเรียมีหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายในระบบ การหมุนเวียนแร่ธาตุอาหาร ยังมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นตัวช่วยส่งเสริมการเจริญของพืช เช่น *Azotobacter* sp. ซึ่งอยู่ในกลุ่มตรึงไนโตรเจนในดินและในสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่พบมากในดินบริเวณป่าไม้ ส่วน *Thiobacillus* sp., *Derris* sp., *Ectothiorhodospira* sp., *Mesorhizobium* sp., *Klebsiella* sp., *Ensifer* sp., *Methylocella* sp. และ *Pseudomonas* sp. พบในดินบริเวณทุ่งหญ้า (Tai et al., 2013) นอกจากแบคทีเรียดินมีบทบาทสำคัญต่อการเจริญของพืชแล้ว ยังสามารถป้องกันอันตรายจากสภาวะเครียดต่างๆ เช่น แสง อุณหภูมิ การขาดน้ำ ความเค็ม โลหะหนัก เป็นต้น (Bianco & Defez, 2011)

จุลินทรีย์ส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช (Plant Growth Promoting Rhizobacteria: PGPR)

PGPR เป็นแบคทีเรียที่มีสมบัติในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชสายพันธุ์ที่พบ ได้แก่ *Pseudomonas*, *Enterobacter*, *Bacillus*, *Variovorax*, *Klebsiella*, *Burkholderia*, *Azospirillum*, *Serratia* และ *Azotobacter* เป็นต้น โดยทั่วไป PGPR สามารถแบ่ง ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ extracellular PGPR ที่พบบริเวณไรโซสเฟียร์และไรโซแพลน และ intracellular PGPR (iPGPR) ที่พบในเซลล์รากพืชช่วยในการเกิดปฏิกิริยากระบวนการกระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชผ่าน PGPR นั้นสามารถเกิดขึ้นได้ 2 แบบ คือ (1) การส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชโดยตรง ได้แก่ การตรึงไนโตรเจน (Nitrogen fixation) การละลายฟอสฟอรัส (Phosphorus solubilization) การสร้างซีเดอโรฟออร์ (Siderophore production) การสร้างฮอร์โมนพืช เช่น ออกซิน ไซโตไคนิน จิบเบอเรลลินและการลดความเข้มข้นของเอทิลีนในพืช และ (2) กลไกโดยอ้อม ได้แก่ การผลิตสารปฏิชีวนะ (Antibiotic) ที่ใช้ควบคุมโรคพืช ลดปริมาณของธาตุหลักบริเวณรากที่เป็นประโยชน์ต่อเชื้อโรคพืช การสร้างสารต่อต้านเชื้อรา (Antifungal) การผลิตเอนไซม์ทำลายผนังเซลล์ของเชื้อราโรคพืช การแย่งครอบครองเชื้อก่อโรคพืชบริเวณราก และการเหนี่ยวนำการสร้างความต้านทาน (ธนากร แสงสง่า, 2557) การใช้จุลินทรีย์ PGPR ได้ถูกพัฒนาสำหรับการปลูกพืช แก่ การแช่เมล็ดหรือการแช่ต้นกล้าในสารละลายแบคทีเรีย (Bacterial suspension) การฉีดพ่นทางใบและการใส่ลงในดินโดยตรง

ภาพ กลไกของ PGPR ในการส่งเสริมการเจริญเติบโต
(ชนากร แสงสง่า, 2557)

การผลิตปุ๋ยชีวภาพจากจุลินทรีย์

ปุ๋ยชีวภาพเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชนิดหนึ่งที่เกิดจากจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ต่อพืช จุลินทรีย์เหล่านี้สามารถช่วยพืชดูดซึมสารอาหาร เพิ่มการเจริญเติบโต และต่อสู้กับโรคพืช ปุ๋ยชีวภาพสามารถแบ่งตามลักษณะการให้ธาตุอาหารแก่พืช ได้ 2 ได้แก่

1. ปุ๋ยชีวภาพที่ประกอบด้วยจุลินทรีย์สร้างธาตุอาหารพืช จุลินทรีย์ที่สามารถสร้างธาตุอาหารพืชได้ในปัจจุบันพบเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มจุลินทรีย์ตรึงไนโตรเจน ประกอบด้วยแบคทีเรียและแอกติโนมัยสีทจุลินทรีย์ในกลุ่มนี้มีชุดยีนที่ควบคุมการสร้างเอนไซม์ไนโตรจีเนส (Nitrogenase enzyme) และควบคุมกระบวนการตรึงไนโตรเจนจากอากาศที่มีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบในจีโนม ปุ๋ยชีวภาพประเภทนี้ สามารถแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับพืชอาศัยได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ปุ๋ยชีวภาพที่ประกอบด้วยแบคทีเรียตรึงไนโตรเจนที่อาศัยอยู่ร่วมกับพืชแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Symbiotic nitrogen fixation) ปุ๋ยชีวภาพกลุ่มนี้มีแบคทีเรียที่มีประสิทธิภาพในการตรึงไนโตรเจนสูงมากเป็นส่วนประกอบ สามารถทดแทนปุ๋ยเคมีไนโตรเจนให้กับพืชอาศัยได้มากกว่า 50–100% ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดและสายพันธุ์ของจุลินทรีย์ ชนิดของพืชอาศัย รวมทั้งระดับความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่วนใหญ่มีการสร้างโครงสร้างพิเศษอยู่กับพืชอาศัยและตรึงไนโตรเจนทางชีวภาพจากอากาศ ได้แก่ การสร้างปมของแบคทีเรียไรโซเบียมกับพืชตระกูลถั่ว ชนิดต่าง ๆ การสร้างปมที่รากสนของแฟรงเกีย (Frankia) การสร้างปมที่รากปรงของสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินสกุล *Nostoc* การอาศัยอยู่ในโพรงใบแดงของสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินสกุล *Anabaena* เป็นต้น ในกลุ่มนี้พืชอาศัยจะได้รับไนโตรเจนที่ตรึงได้ทางชีวภาพจากจุลินทรีย์ไปใช้โดยตรง สามารถนำไปใช้ในการสร้างการเจริญเติบโต เพิ่ม

ผลผลิต และคุณภาพพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพกลุ่มที่ 2 ปุ๋ยชีวภาพที่ประกอบด้วยแบคทีเรียตรึงไนโตรเจนที่อาศัยอยู่ร่วมกับพืชแบบอิสระ (Non-symbiotic nitrogen fixation) แบคทีเรียกลุ่มนี้มีประสิทธิภาพในการตรึงไนโตรเจนต่ำ จึงสามารถทดแทนปุ๋ยไนโตรเจนให้กับพืชที่อาศัยระหว่าง 5–30% ขึ้นอยู่กับสกุลของจุลินทรีย์ชนิดของพืชอาศัยและระดับความอุดมสมบูรณ์ของดิน สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มคือ แบคทีเรียที่อาศัยอยู่อย่างอิสระในดิน และบริเวณรากพืช ได้แก่ *Azotobacter* และ *Beijerinckia* เป็นต้น แบคทีเรียที่พบอาศัยอยู่ได้ทั้งในดิน บริเวณรากพืชและภายในรากพืชชั้นนอก ได้แก่ *Azospirillum* และ *Bacillus* เป็นต้น แบคทีเรียที่พบอาศัยอยู่ภายในต้นและใบพืช ได้แก่ *Gluconacetobacter diazotrophicus* ที่พบในอ้อยและกาแฟ *Herbaspirillum* ที่พบในข้าว อ้อยและพืชเส้นใยบางชนิด และ *Azoarcus* ที่พบในข้าวและหญ้า เป็นต้น

2. ปุ๋ยชีวภาพที่ประกอบด้วยจุลินทรีย์ที่ทำให้ธาตุอาหารเป็นประโยชน์กับพืชปุ๋ยชีวภาพในกลุ่มนี้จะช่วยเพิ่มความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารพืชบางชนิดที่ถูกตรึงอยู่ในดิน ในรูปที่พืชไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ให้เป็นประโยชน์กับพืชได้มากขึ้น โดยจุลินทรีย์กลุ่มนี้จะสร้างกรดอินทรีย์หรือเอนไซม์บางชนิด เพื่อละลายธาตุอาหารที่ถูกตรึงอยู่ในดินสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ปุ๋ยชีวภาพไมคอร์ไรซา ประกอบด้วยกลุ่มราไมคอร์ไรซาที่ช่วยเพิ่มศักยภาพในการดูดใช้ธาตุอาหารให้แก่พืช โดยจะสร้างเส้นใยเข้าไปในรากและเส้นใยบางส่วนจะเจริญอยู่ในดินบริเวณรอบรากพืช ช่วยดูดธาตุอาหารต่าง ๆ และละลายฟอสฟอรัสที่ถูกตรึงอยู่ในดินแล้วส่งผ่านธาตุอาหารไปทางเส้นใยราเข้าสู่รากพืช ทำให้พืชได้รับธาตุอาหารเพื่อใช้ในการเจริญเติบโตและสร้างผลผลิตอย่างเพียงพอ ปุ๋ยชีวภาพไมคอร์ไรซาที่มีการนำมาใช้ทางการเกษตรมี 2 กลุ่ม คือ Arbuscular mycorrhiza และ Ectomycorrhiza

กลุ่มที่ 2 ปุ๋ยชีวภาพละลายฟอสเฟต ประกอบด้วยจุลินทรีย์ที่ช่วยเพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสโดยการสร้างและปลดปล่อยกรดอินทรีย์และกรดอนินทรีย์ออกมานอกเซลล์เพื่อละลายสารประกอบอนินทรีย์ฟอสเฟตที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อพืชและสะสมในดิน นอกจากนี้ยังสร้างและปลดปล่อยเอนไซม์บางชนิดออกมานอกเซลล์เพื่อย่อยสลายสารประกอบอินทรีย์ฟอสเฟตที่อยู่ในดิน ยกตัวอย่างเช่น การสร้างเอนไซม์ไฟเตส (Phytase) ในการย่อยสลายไฟเตท (Phytate) และปลดปล่อยโมโนไฮโดรเจนฟอสเฟตไอออน (HPO_4^{2-}) และไดไฮโดรเจนฟอสเฟต (H_2PO_4^-) ออกมาในสารละลายดิน ซึ่งพืชจะนำไปใช้เพื่อการเจริญเติบโตและสร้างผลผลิตต่อไป

กลุ่มที่ 3 ปุ๋ยชีวภาพละลายโพแทสเซียม ประกอบด้วยจุลินทรีย์ช่วยเพิ่มความเป็นประโยชน์ของโพแทสเซียม ได้แก่ สกุล *Bacillus*, *Cladosporioides*, *Cladosporium*, *Clostridium*, *Penicillium* และ *Thiobacillus* เป็นต้น โดยจุลินทรีย์กลุ่มนี้จะสร้างกรดอินทรีย์และอนินทรีย์ออกมาละลายโพแทสเซียมจากการตรึงของแร่ดินเหนียวบางชนิด จึงสามารถใช้เป็นจุลินทรีย์สำหรับผลิตปุ๋ยชีวภาพได้

1.1 นำเปลือกดินที่ร่อนแยกใหม่มาหมักร่วมกับมูลสัตว์ อาทิ มูลสุกร มูลโค เนื้อ-โคนม มูลไก่ มูลเป็ด มูลนก หรือมูลแพะ แกะก็ได้ตามความต้องการโดยใช้มูลสัตว์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 เพื่อให้จุลินทรีย์มีธาตุไนโตรเจนพอเหมาะกับการเจริญของจุลินทรีย์ซึ่งจะทำให้เกิดการย่อยสลายที่สมบูรณ์และรวดเร็ว

ตาราง ปริมาณธาตุอาหารชนิดต่างๆ ในเปลือกมันสำปะหลังใหม่และเปลือกมันสำปะหลังเก่า

ปริมาณธาตุอาหารทั้งหมด	เปลือกมันสำปะหลังใหม่	เปลือกมันสำปะหลังเก่า
ไนโตรเจน (เปอร์เซ็นต์)	0.58	0.71
ฟอสฟอรัส (เปอร์เซ็นต์)	0.05	0.08
โพแทสเซียม (เปอร์เซ็นต์)	0.56	0.59
แคลเซียม (เปอร์เซ็นต์)	0.45	0.24
แมกนีเซียม (เปอร์เซ็นต์)	0.12	0.16
โซเดียม (มก./กก.)	83.27	42.27
ทองแดง (มก./กก.)	2.91	2.65
เหล็ก (มก./กก.)	5956.75	2350.65
แมงกานีส (มก./กก.)	840.45	234.54
สังกะสี (มก./กก.)	13.22	15.47

ที่มา: ศูนย์ค้นคว้าและพัฒนาวิชาการอาหารสัตว์ (2548)

ผลการดำเนินกิจกรรม “กลุ่มดินปลูกอินทรีย์ชีวภาพ”

สมาชิก ทั้งหมด จำนวน 29 คน

ภาคี เครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือ ดังนี้

- สถานประกอบการ ได้แก่ บริษัทจากบริษัท สยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด ให้การสนับสนุนเปลือกดิน จำนวน 100 ตัน และตะกอน Digest จำนวน 100 ตัน บริษัทพลังงานสะอาด ให้การสนับสนุนถ่านชีวภาพ (Biochar) จำนวน 100 ตัน บริษัท SCG ให้การสนับสนุนกากปูนพลาสเตอร์ จำนวน 300 ตัน เกษตรอำเภอด่านขุนทดให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ สนับสนุนเครื่องย่อยอินทรีย์วัตถุ และเครื่องผสมวัสดุปรับปรุงดิน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครราชสีมา ให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ นครราชสีมา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ

ผลผลิต/ผลกระทบ

- ชุมชนรวมกลุ่มทำกิจกรรม สร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี ในการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน “กลุ่มดินปลูกอินทรีย์ชีวภาพ” สมาชิกมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

- วัสดุปรับปรุงดิน เกษตรกรแกนนำได้พัฒนาผลิตภัณฑ์วัสดุปรับปรุงดิน สำหรับพืชทนเค็ม ได้แก่ มะพร้าว มะขามเทศ ข้าวหอมมะลิแดง เป็นต้น และพืชทั่วไป

- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนจากการจำหน่ายสินค้า “ดินปลูกอินทรีย์ชีวภาพ” ปัจจุบัน กลุ่มเกษตรกรพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน “ดินปลูกอินทรีย์ชีวภาพ” จำหน่ายแล้ว จำนวนทั้งสิ้น 2,000 ถุง คิดเป็นเงินในการ จำหน่าย 20,000 บาท แจกให้สมาชิก จำนวน 500 ถุง

ภาพ กิจกรรมการผลิตวัสดุปรับปรุงดิน

ภาพ กิจกรรมการผลิตวัสดุปรับปรุงดิน

วันที่ 9 กรกฎาคม 2567

บริษัท สยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด
 นำโดยแผนกการจัดการวัตถุดิบ แผนกบุคคล
 และแผนกมวลชนสัมพันธ์ ให้การสนับสนุนเปลือกมัน
สำหรับปลูก จำนวน 60 ตัน เพื่อใช้ในการทำปุ๋ยหมัก
 สำหรับปรับปรุงดินเค็มให้แก่เกษตรกร
 ตำบลบ้านหนองกรด อำเภอตาบขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

ตามโครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์
หมู่บ้านข้าวมันปู วัลท์ใหม่ ใสใจสิ่งแวดล้อม
 โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 กับแกนนำเกษตรกรตำบลหนองกรด

ภาพ การสนับสนุนเปลือกมันสำหรับปลูก จากบริษัท สยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด

วัสดุปลูกมะพร้าวน้ำหอม

ประโยชน์วัสดุปลูกมะพร้าว

วัสดุปลูกมีแร่ธาตุอาหารหลัก ธาตุอาหารรอง และจุลธาตุ มีความร่วนซุย อุ้มน้ำดี ระบายน้ำระบายอากาศได้ดี มีอินทรีย์วัตถุ ปรับปรุงโครงสร้างดิน และเหมาะสมกับความต้องการของพืช

วัสดุ

1) ปุ๋ยหมักเปลือกมัน	14 กิโลกรัม
2) แร่(ดินเียด)	2 กิโลกรัม
3) ปุ๋ยคอกหมัก	2 กิโลกรัม
4) ขุยมะพร้าว	2 กิโลกรัม
5) จุลินทรีย์(เพิ่มประสิทธิภาพ)	

วิธีการทำ

1. นำวัสดุที่เตรียมไว้มาผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน
2. เตรียมน้ำสะอาดแล้วผสมด้วยน้ำหมักจุลินทรีย์รดลงไปในกองดินที่ผสมกันเพื่อเพิ่มจุลินทรีย์ จากนั้นคลุกเคล้าให้เข้ากัน
3. เช็ความชื้นในกองวัสดุดินปลูก ประมาณ 60 %
4. นำดินที่ผสมเสร็จเรียบร้อยแล้วมาบรรจุใส่ถุงดินปลูกที่เตรียมไว้ และขึ้นถุง

วิธีการใช้

1. ใช้วัสดุปลูกรองก้นหลุม อัตรา 5 – 10 กิโลกรัมต่อหลุมคลุกเคล้าวัสดุปลูกกับดิน
2. ต้นพืชที่โตแล้ว ใช้อัตรา 10 – 15 กิโลกรัมต่อต้น โรยวัสดุปลูกรอบบริเวณทรงพุ่มของต้น หรือหว่านให้ทั่วภายใต้ทรงพุ่มแล้วใช้ดินกลบ

กิจกรรมที่ 2 เตรียมแปลงเพาะปลูก

ผลการดำเนินกิจกรรม “กลุ่มปลูกข้าวหอมมะลิแดง/ข้าวมันปู”

สมาชิก เกษตรกรเข้าร่วมทั้งหมด จำนวน 20 คน

ภาคี เครือข่าย ความร่วมมือ ประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือ ดังนี้

- สมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยายหอม กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว และเครือข่าย นักวิจัยไทยบ้าน บ้านหนองยายหอม เกษตรอำเภอด่านขุนทดให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ สนับสนุนเครื่องย่อยอินทรีย์วัตถุและเครื่องผสมวัสดุปรับปรุงดิน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนครราชสีมา ให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ นครราชสีมา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้การสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากรด้านวิชาการ

ผลผลิต/ผลกระทบ

- ชุมชนรวมกลุ่มทำกิจกรรม สร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี ในการสร้างผลิตภัณฑ์ ชุมชน “กลุ่มปลูกข้าวหอมมะลิแดง/ข้าวมันปู” สมาชิกมีการทำกิจกรรมร่วมกันตั้งแต่การเตรียมแปลงเพาะพันธุ์ ข้าวมะลิแดง/ข้าวมันปู การลงแขกหว่านกล้า ถอนกล้า และการดำนา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้ทำการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 สำหรับ เป็นส่วนผสมกับข้าวมันปู แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ชุมชน โดยที่แปลงนาของสมาชิกได้รับการพัฒนาปรับปรุงดินจากยิปซัม (สนับสนุนจาก บริษัท SCG)
- สร้างองค์ความรู้ เป็นการเปลี่ยนเรียนรู้ติดตามแปลงนาต้นแบบ ทั้งในระบบออนไลน์ และการเยี่ยมแปลงนาข้าวต้นแบบ
- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนจากการจำหน่ายสินค้า “ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวมันปู เพื่อสุขภาพ” ปัจจุบัน กลุ่มเกษตรกรพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้วางแผนในการขยายผลแปลงนาข้าวที่จะปลูกจาก แปลงต้นแบบในปีต่อไป เกษตรกรที่พร้อมเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 20 ราย พร้อมเตรียมการจำหน่ายในอนาคต ทั้งในรูป เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวสาร และข้าวกล้องสำเร็จรูป เป็นต้น

ภาพ การเตรียมแปลงหว่านกล้าเมล็ดพันธุ์ข้าวมะลิแดง / ข้าวมันปู

ภาพ เกษตรกรแกนนำ (หมอดิน) วิเคราะห์หาค่าความเค็มและธาตุอาหารในดิน

กิจกรรมที่ 3 ปลุกข้าวมะลิแดงที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ดินเค็ม ทนแล้ง

ภาพ แปลงกิจกรรมดำนาร ข้าวมะลิแดง (ข้าวมันปู)

ภาพ การเจริญเติบโตข้าวมะลิแดง (ข้าวมันปู) ออกรวง

ภาพ แปลงปลูกมันสำปะหลัง (มัน 5 นาที่)

กิจกรรมที่ 4 การเลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ระบบปิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ภาพ การอบรมการเลี้ยงปูนา ระบบปิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ผลการดำเนินกิจกรรม “การเลี้ยงปูนา ระบบปิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”

สมาชิก ทั้งหมด จำนวน 20 คน ประกอบด้วย จัดซื้ออุปกรณ์ในการเลี้ยงปูนา ได้แก่ กระชังบก จำนวน 20 กระชัง พ่อ-แม่พันธุ์ปูนา เกษตรกร รายละ 20 ตัว รวมเป็นจำนวน 400 ตัว พร้อมทั้งมอบอาหารสำหรับเลี้ยงปูนา

การกำกับ นิเทศ ติดตาม และประเมินผล โดยให้สมาชิกผู้เลี้ยงปูถ่ายรูปและรายงานการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มไลน์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ต่อเนื่อง

กิจกรรมที่ 5 การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ผลการดำเนินกิจกรรม “การแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวมันปู”

สมาชิก ทั้งหมด จำนวน 50 คน ประกอบด้วย

ภาคี เครือข่าย ความร่วมมือ ประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือ ดังนี้

ภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวมันปู

สูตร “ข้าวผัดมันปู”

วัตถุดิบ ประกอบด้วย

-กระเทียม 6 กลีบ -มะเขือเทศ 1 ลูก -ข้าวสวยมันปู 1 ถ้วย
-มันปูสำเร็จ 2 ซ้อนโต๊ะ -ไข่เค็ม 1 ฟอง (ใช้เฉพาะไข่แดง) - สะอ้าวขาว 1 ซ้อนโต๊ะ -น้ำตาล 1 ซ้อนโต๊ะ -
น้ำมัน 2 ซ้อนโต๊ะ

การเตรียมวัตถุดิบ

1. กระเทียมสับละเอียด
2. มะเขือเทศลูกใหญ่หั่นให้เป็นชิ้นเล็กๆ
3. ไข่แดงเค็ม นำมาโขลกหรือสับให้ละเอียด

ขั้นตอนการทำมันปูสำเร็จ

1. นำปูนาสดมาทำความสะอาด
2. นำปูนาไปนึ่งให้สุก (30 นาที)
3. แกะเอาเฉพาะตัวปู (ไม่ใช่กระดอง/ขา/ฟองน้ำ/ส่วนอื่นๆ)
4. นำตัวปูไปโขลกหรือปั่นให้ละเอียด
5. นำตัวปูไปผัดกับมะเขือเทศ อัตราส่วน 1 : 2 (มะเขือเทศ : เนื้อปู) ใช้เวลาในการผัด 20-30 นาที
6. หลังจากผัด/ปรุงปูนา สุก แล้วปล่อยให้เย็นเพื่อนำไปบรรจุขวด แช่ในตู้เย็น ช่องเย็นธรรมดา

วิธีทำข้าวผัดมันปู

1. ตั้งน้ำมันให้ร้อน เติมกระเทียมแล้วเจียวกระเทียมให้เหลือง
2. เติมมะเขือเทศ ผัดให้มะเขือเทศสุก จนละลาย
3. เติมไข่แดงเค็ม ผัดต่อ 2-3 นาที
4. เติมข้าวสวยมันปู ผัดให้เข้ากัน
5. ปรุงรส

ภาพ มันปูที่สกัดจากปูนา

สูตร “ทอดมันปูนา”

วัตถุดิบ ประกอบด้วย

- ไข่แดงเค็ม
- มันปูสำเร็จ
- ปูอัด
- มันสำปะหลัง/มันห่านาที่ นึ่งสุก
- แป้งทอดกรอบ
- พริกแกงบดหยาบ
- น้ำมันสำหรับทอด
- ใบมะกรูดหั่นฝอย

การเตรียมวัตถุดิบ / ขั้นตอนการทำ

เตรียมส่วนผสมในการทำตามรายการวัตถุดิบ ไข่แดงเค็ม มันปูสำเร็จ ปูอัด มันสำปะหลัง (หั่นมันห่านาที่ นึ่งสุก) นำมาผสมคลุกกับแป้งทอดกรอบ พริกแกงบดหยาบ พร้อมใบมะกรูดหั่นฝอย หลังจากนั้นตั้งกระทะที่ใส่น้ำมันสำหรับทอด โดยใช้ไฟไม่แรงมากนัก

สูตร “ น้ำพริกมันปูโคราช ”

วัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนการผลิต

1.1 เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในห้องปฏิบัติการ

1) เครื่องชั่งละเอียด 1,000 กรัม	1	เครื่อง
2) เขยือกตวงน้ำขนาด 1,000 มิลลิลิตร	1	อัน
3) ช้อนตวง	1	อัน
4) หม้อกะทะ ขนาดใหญ่	2	ใบ
5) ตะหลิว , ทัพพี	2	อัน
6) เครื่องบดหยาบ,เครื่องปั่น	2	เครื่อง
7) มีด	4	เล่ม
8) เขียง	2	อัน
9) ตู้อบแห้งแบบถาด (Tray dryer)	1	หลัง

1.2 วัตถุดิบการทำมันปูสูตรพื้นฐาน

1) มันปู, เนื้อปู, ตัวปู	1	ส่วน
2) มะเขือเทศห่อ	0.5	ส่วน

1.3 วัตถุดิบน้ำพริกมันปูโคราช

1) มันปูสูตรพื้นฐาน	3.5	กิโลกรัม
2) หมูบด	5	กิโลกรัม
3) พริกจินดาแดงป่น	200	กรัม
4) ตะไคร้	188	กรัม
5) หอมแดง	625	กรัม
6) รากผักชี	188	กรัม
7) น้ำปลา	500	กรัม
8) น้ำมะขามเปียก (เนื้อ 1 ส่วน : น้ำ 2 ส่วน)	400	กรัม
9) ข้าว	125	กรัม
10) กระเทียม	225	กรัม
11) น้ำตาลมะพร้าว	375	กรัม
12) กะทิกล่อง (1 กล่อง : 1000 มิลลิลิตร)	2	กล่อง
13) น้ำสะอาด	2.5	ลิตร

(สูตรนี้จะได้น้ำพริกปูนาโคราชแบบเปียก 7.25 กิโลกรัมหรือ 7,250 กรัม เมื่อทำแห้งแล้วจะได้น้ำพริกปูนาโคราชแห้ง 2.56 กิโลกรัมหรือ 2,560 กรัม)

1.4 ขั้นตอนการผลิตมันปูสูตรพื้นฐาน

1.4.1 นำปูนาไปล้างทำความสะอาด

1.4.2 นำปูนาไปนึ่งด้วยไฟกลาง ใช้เวลาในการนึ่ง 30 นาทีสังเกตสีบนตัวปูจะมีสีเหลืองอมแดง

1.4.3 นำมาแกะเพื่อแยกมันปู เนื้อปูและตัวปู จะได้เนื้อปูที่ติดกับตัวปู

1.4.4 นำส่วนที่แกะได้มาปั่นรวมกับน้ำสะอาดอัตราส่วน 1 : 1 (เนื้อปู:น้ำ) เพื่อให้ปั่นง่ายขึ้น

1.4.5 นำไปกรองด้วยตะแกรงกรองละเอียด

1.4.6 นำมาเชื่อมเทศมาล้างทำความสะอาดแล้วนำมาปั่นรวมกับน้ำปูที่กรองแล้วตามอัตราส่วนและเลือกอัตราส่วนที่เหมาะสมที่สุดเป็นสูตรมาตรฐานเพื่อนำไปเป็นผลิตนํ้าพริกปูนาโคราช

1.4.7 นำไปตั้งไฟโดยใช้ไฟปานกลางเพื่อทำมันปู เติมเกลือเล็กน้อย กวนให้มันปูแตกมัน สังเกตมันปูจะลอยขึ้นมาบนผิวกะทะ

1.4.8 นำไปบรรจุใส่ขวด จะได้มันปูสูตรพื้นฐานสำหรับทำนํ้าพริกปูนาโคราช

1.5 วิธีเตรียมสูตรนํ้าพริกมันปูโคราช

สูตร 1 มันปูนา 80 % หมูบด 20 %

สูตร 2 มันปูนา 60 % หมูบด 40 %

สูตร 3 มันปูนา 40 % หมูบด 60 %

1.6 วิธีทำนํ้าพริกมันปูโคราช

1.6.1 นำวัตถุดิบ ข่า ตะไคร้ หอมแดง กระเทียม รากผักชี พริกแห้ง มาคั่วให้หอม

1.6.2 แล้วนำวัตถุดิบที่คั่วแล้วมาโขลกหรือปั่นให้ละเอียดโดยแยกพริกแห้งคั่วออกต่างหาก

1.6.3 ตั้งกะทะด้วยไฟกลางนำหมูบดลงไปรวนให้สุก พักไว้ให้เย็นแล้วนำไปปั่นในเครื่องปั่นจนเนื้อเนียนละเอียด พักไว้

1.6.4 ตั้งกะทะด้วยไฟกลางค่อนไปอ่อนนำกะทิลงไปเคี่ยวให้แตกมันและหอม

1.6.5 นำพริกแห้งที่โขลกหรือปั่นไว้แล้วลงผัดในกะทิที่เคี่ยวไว้แล้ว ผัดให้พริกแกงหอมละส่งกลิ่นฉุน และนำวัตถุดิบที่คั่วแล้วทั้งหมดลงผัดต่อจนกว่าจะสุกและส่งกลิ่นหอม

1.6.6 เติมหู ที่พักไว้ในข้อ 1.6.3 ผัดให้เข้ากัน เติมนํ้าสะอาดผัดและเคี่ยวจนเนื้อหมูเข้ากับพริกแกงดี

1.6.7 ปรงรสด้วยนํ้าตาลมะพร้าว นํ้าปลา นํ้ามะขามเปียก ซิырรส หวานนํ้าเปรี้ยวตามเติมมันปูสูตรพื้นฐานผัดให้เข้ากันอีกครั้งและเคี่ยวจนนํ้างวดลง ส่งกลิ่นหอมและสังเกตมันปูลอยขึ้นมา เป็นใช้ได้ พักไว้ให้เย็น ตักใส่ภาชนะจะได้นํ้าพริกมันปูที่ผ่านการปรุงแล้ว

1.6.8 นำไปทำให้แห้งโดยนำนํ้าพริกมันปูมาทำการลดความชื้นโดยใช้ตู้อบแห้งแบบถาด (Tray dryer) นำนํ้าพริก 500 กรัม ใส่ลงในถาดสเตนเลส และนำเข้าตู้อบลมร้อน ที่อุณหภูมิ 65 ± 5 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5-6 ชั่วโมง หรือจนนํ้าพริกมีปริมาณความชื้นไม่เกินร้อยละ 20 โดยน้ำหนัก (นํ้าพริกมันปู 500 กรัมเมื่ออบแห้งแล้วจะมีน้ำหนัก 177 กรัม) จากนั้นนำมาชั่งน้ำหนักและนำไปบรรจุในกระปุกแก้วที่มีขนาด 100 กรัม โดยน้ำหนักของนํ้าพริกมันปูกระปุกละ 35 กรัม ปิดฝาให้สนิทและเก็บในที่แห้ง

1.6.9 นำไปตรวจเชื้อจุลินทรีย์ที่เจริญในอาหาร ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.130/2566) ของนํ้าพริกแห้ง

วัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบ

ปูนา	เนื้อปูและมันปู
กระเทียม	หอมแดง
มะเขือเทศ	เกลือ

วัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบ

พริกแห้ง

น้ำตาลมะพร้าว

ซ่า

ตะไคร้

รากผักชี

น้ำมะขามเปียก

วัตถุดิบและวัตถุดิบ

หมูบด

น้ำเปล่า

น้ำมันงา

กะทิกล่อง

วัตถุดิบน้ำพริกมันปู

มันปูสูตรพื้นฐาน

วัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบ

เครื่องชั่งดิจิตอล

เครื่องปั่น

เตาแก๊ส

กระทะ

ขวดแก้ว

ฝาปิด

ขั้นตอนการผลิตมันปู

ส่วนที่ 1 การทำมันปู

ขั้นที่ 1 นำปูนาไปนึ่ง และแกะบริเวณที่มีมันปูออก

ขั้นที่ 2 นำมันปูที่ได้ไปชั่งน้ำหนัก (500 กรัม) เติมน้ำเปล่า แล้วนำไปปั่นให้ละเอียด

ขั้นที่ 3 หั่นมะเขือเทศให้ละเอียด นำไปชั่งน้ำหนัก (250 กรัม) แล้วนำไปปั่นให้ละเอียด

ขั้นที่ 4 ผัดกระเทียมสับด้วยน้ำมันงา นำมันปูและมะเขือเทศที่ปั่นละเอียด มาผัดพร้อมกัน จนส่งกลิ่นหอมและขึ้นมันปู

ขั้นที่ 5 เทมันปูใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำมันปูไปบรรจุขวด และปิดฝาให้สนิทเก็บในที่เย็น

นำปูนาไปนึ่ง

แกะส่วนที่มีมันปูและเนื้อมันปูไว้

นำมันปูที่แกะได้ไปชั่งน้ำหนัก

เติมน้ำเปล่าและนำมันปูที่แกะได้
ไปปั่นให้ละเอียด

หั่นมะเขือเทศให้ละเอียด

นำมะเขือเทศไปชั่งน้ำหนัก

นำมะเขือเทศไปปั่นให้ละเอียด

ผัดกระเทียมสับด้วยน้ำมันงา

น้ำมันปูและมะเขือเทศที่ปั่นละเอียด
มาผัดพร้อมกันจนส่งกลิ่นหอมและขึ้นมันปู

เทมันปูใส่ภาชนะและบรรจุในขวดแก้ว
ปิดฝาเก็บในที่เย็น

นำมันปูไปบรรจุขวด

ปิดฝาให้สนิท

มันปูสูตรพื้นฐาน

มันปูสูตรพื้นฐาน

มันปูสูตรพื้นฐาน

ส่วนที่ 2 น้ำพริกมันปูโคราช

ขั้นที่ 1 หั่นหรือซอย ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม และรากผักชี

ขั้นที่ 2 เตรียมน้ำมะขามเปียก คั้นและกรองเอากากออก

ขั้นที่ 3 นำหอม กระเทียม รากผักชี และพริกแห้งไปคั่ว

ขั้นที่ 4 นำหอม กระเทียม พริกที่คั่วเสร็จแล้ว ไปป่นด้วยเครื่องป่นโดยแยกป่นแต่ละชนิด

ขั้นที่ 5 นำหมูสับไปรวนพอสุก พักให้เย็น แล้วนำไปป่นละเอียด

ขั้นที่ 6 เคี่ยวกะทิให้แตกมัน นำพริกคั่วลงไปผัดให้หอมและส่งกลิ่นฉุนตามด้วยวัตถุดิบคั่วทุกชนิด

ขั้นที่ 7 เติมส่วนผสมต่างๆ ที่เตรียมไว้ลงไปผัดและผัดให้เข้ากันดี ปรงรสทุกอย่าง แล้วมันปู

ขั้นที่ 8 ผัดและเคี่ยวจนหอมส่งกลิ่นและมีมันปูลอยขึ้นมา

ขั้นที่ 9 นำไปทำให้แห้งโดยใช้ตู้อบแห้งแบบถาด (Tray dryer) ที่อุณหภูมิ 65 ± 5 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5-6

ชั่วโมง

ขั้นที่ 10 จะได้น้ำพริกปูนาโคราช รับประทานได้ทั้งแบบแห้งและละลายในน้ำร้อน

ขั้นที่ 1 หั่นหรือซอย ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม และรากผักชี

ขั้นที่ 2 เตรียมน้ำมะขามเปียก คั้นและกรองเอากากออก

ขั้นที่ 3 นำหอม กระเทียม รากผักชี และพริกแห้งไปคั่ว

นำหอมกับกระเทียมไปคั่ว

นำรากผักชีไปคั่ว

นำพริกแห้งไปคั่ว

ขั้นที่ 4 นำหอม กระเทียม พริกที่คั่วเสร็จแล้ว ไปปั่นด้วยเครื่องปั่นโดยแยกปั่นแต่ละชนิด

นำหอมและกระเทียมไปปั่น

นำพริกที่คั่วไปปั่น

ขั้นที่ 5 นำหมูสับไปรวนพอสุก พักให้เย็น แล้วนำไปปั้นละเอียด

นำหมูสับไปรวนพอสุก

นำไปปั้นละเอียด

ขั้นที่ 6 เคี้ยวกะทิให้แตกมัน นำพริกขี้ดวงไปผัดให้หอมและส่งกลิ่นฉุนตามด้วยวัตถุดิบคั่วทุกชนิด

เคี้ยวกะทิให้แตกมันส่งกลิ่นหอม

ขั้นที่ 7 เติมส่วนผสมต่างๆ ที่เตรียมไว้ลงไปผัดและผัดให้เข้ากันดี ประปรสทุกอย่าง แล้วมันปู

พอกะทิแตกมันนำพริกขี้ดวงผัด

ผัดให้หอมและส่งกลิ่นฉุน

เติมหมูสับผัดต่อให้เข้ากัน

เติมน้ำสะอาดเพื่อให้ผัดได้ง่ายขึ้น

ผัดให้เข้ากัน

เคี่ยวน้ำพริกไปเรื่อยๆ จนน้ำงวด

ปรุงรสด้วยน้ำมะขามเปียก

ปรุงรสด้วยน้ำปลา

ได้น้ำพริกมันปู รูปแบบฟรีชตราย

น้ำตาลมะพร้าว

เทมันปูที่เตรียมไว้

เคี่ยวน้ำพริกจนน้ำงวด พักไว้ให้เย็น

นำไปทำให้แห้งโดยใช้ตู้อบแห้งแบบถาด (Tray dryer)	จะได้น้ำพริกมันปูแบบแห้ง
บรรจุในกระปุกแก้ว	ปิดฝาให้สนิท
รับประทานแบบแห้ง	รับประทานแบบเปียกเติมน้ำต้มสุก
ติดสติ๊กเกอร์ลงบนบรรจุภัณฑ์	ผลิตภัณฑ์น้ำพริกมันปูโคราช

ส่วนที่ 3 น้ำพริกมันปูแบบแห้งโดยใช้ตู้อบแห้งแบบถาด (Tray dryer)

ภาพ น้ำพริกมันปูโคราช

ภาพ ปูตองเค็ม

กิจกรรมที่ 6 พัฒนาระบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้า ระบบออนไลน์

<https://napat2024.shutxlab.net/sales>

ภาพ การส่งมอบผลิตภัณฑ์วัสดุปลูก (ต้นแบบ) ให้แก่ประธานวิสาหกิจชุมชน

ข้าวสารมันปู	ปูนาทองเค็ม	น้ำพริกมันปูโคราช
ราคา : 120.00 เพิ่มลงตะกร้า	ราคา : 150.00 เพิ่มลงตะกร้า	ราคา : 60.00 เพิ่มลงตะกร้า

จำหน่ายสินค้า ระบบออฟไลน์

ภาพ การส่งสินค้า (วัสดุปรับปรุงดินอินทรีย์ชีวภาพ)

กิจกรรมที่ 7 นิเทศติดตามประเมินผล

ตาราง กิจกรรมและนิเทศ ติดตาม

เทคโนโลยี/องค์ความรู้/กิจกรรม	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. พัฒนาวัสดุปรับปรุงดินเค็ม				✓	✓	✓	✓					
2. เตรียมแปลงเพาะปลูก							✓	✓				
3. ปลุกข้าวมะลิแดงเหมาะสมพื้นที่ดินเค็ม/ ทนแล้ง									✓	✓		
4. เลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ระบบปิด								✓	✓	✓		
5.แปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร		✓	✓	✓								
6. พัฒนาระบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้า											✓	✓
7.ประชุมชี้แจง และสรุปถอดบทเรียน			✓									✓
8.นิเทศติดตามประเมินผล			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ประเมินความรู้ ความเข้าใจ และความพึงพอใจ

ตาราง ข้อมูลทั่วไป

รายการ		ความถี่	ร้อยละ (%)	หมายเหตุ
เพศ	ชาย	9	18.0	
	หญิง	41	82.0	
อายุ	18-24 ปี	3	6.0	
	25-35 ปี	14	28.0	
	36-45 ปี	18	36.0	
	46-55 ปี	8	16.0	
	56 ปีขึ้นไป	7	14.0	

ตาราง ความรู้ ความเข้าใจ และความพึงพอใจ

รายการประเมิน	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	รวม	ค่าเฉลี่ย	S.D.
วิทยากร						
1. การเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร	50	3	5	233	4.66	.593
2. การถ่ายทอดของวิทยากร	50	4	5	236	4.72	.454
3. สามารถอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนและตรงประเด็น	50	4	5	234	4.68	.471
4. การตอบคำถามของวิทยากร	50	4	5	233	4.66	.479
สถานที่/เวลา						
1. สถานที่สะอาดและมีความเหมาะสม	50	3	5	236	4.72	.573
2. ความพร้อมของอุปกรณ์	50	3	5	239	4.78	.545
3. ระยะเวลาในการอบรม / สัมมนามีความเหมาะสม	50	4	5	238	4.76	.431
4. อาหารมีความเหมาะสม	50	4	5	237	4.74	.443
ความรู้ ความเข้าใจ พอใจ						
1. ความรู้ ความเข้าใจ ก่อนการอบรม	50	3	5	237	4.74	.565
2. ความรู้ ความเข้าใจ หลังการอบรม	50	3	5	239	4.78	.545
3. โครงการฯ ดี มีประโยชน์	50	4	5	235	4.70	.463
4. สามารถอธิบายรายละเอียดได้	50	3	5	231	4.62	.602
5. สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ	50	4	5	235	4.70	.463
การนำไปใช้ประโยชน์						
1. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้	50	4	5	231	4.62	.490
2. สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดต่อได้	50	4	5	235	4.70	.463
3. มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้	50	4	5	231	4.62	.490

ภาพ ลงพื้นที่นี้เทศติดตามโครงการฯ

การขยายผลเชิงปริมาณสู่ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน

ภาพ การขยายผลผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน การผลิต ผสม และบรรจุ เพื่อนำส่งผู้ซื้อ

บทที่ 3

สรุปผลดำเนินโครงการ

3.1 การสังเคราะห์และถอดบทเรียนองค์ความรู้การแก้ปัญหาดินเค็มและนวัตกรรมการจัดการดินเค็ม

ผลงานวิจัยจากการพัฒนาเทคโนโลยี ปรับปรุงดินเค็มด้วยยิปซัม และวัสดุเหลือใช้ภาคการเกษตร ปลุกพืช และเลี้ยงสัตว์น้ำที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน แปรรูปผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์เชิงพื้นที่

โดยสร้างแปลงทดลองต้นแบบและติดตามการเปลี่ยนแปลง เก็บตัวอย่างดินจากแปลงทดลองพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อทำการปรับปรุงดิน

จัดระบบแปลงนาที่ใช้เพาะปลูกข้าว ปลูกข้าวหอมมะลิแดง / ข้าวมันปู ที่มีความทนทานต่อสภาพดินเค็ม ทนแล้ง ให้ผลผลิตตอบแทนสูง สามารถยกระดับเพิ่มคุณค่าผลผลิต

กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ระบบปิดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ตาราง องค์ความรู้จากการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินเค็มที่เหมาะสม

กิจกรรม	วัสดุ/ผลิตภัณฑ์	ผลผลิต	หมายเหตุ
1. ปรับปรุงดินเค็มด้วยยิปซัม และวัสดุเหลือใช้ภาคการเกษตร	- เปลือกมันสำปะหลัง - ตะกอน Digest จากบ่อบำบัดน้ำเสีย (Bio-gas) - ถ่านชีวภาพ (Bio-Char)	1. ปรับปรุงดินเค็มด้วยยิปซัม 2. วัสดุเหลือใช้ภาคการเกษตร	
2. จัดระบบแปลงนาที่ใช้เพาะปลูกข้าว	ระบบเทคโนโลยีเชิงนิเวศ (Eco - Tech system)	Eco - Tech system แปลงต้นแบบ จำนวน 5 แปลง	
3. จัดหาพันธุ์ข้าวมะลิแดงพื้นที่ดินเค็ม ทนแล้ง	-พันธุ์ข้าวมะลิแดง/ ข้าวมันปู	-แปลงนาข้าวมะลิแดง ต้นแบบ 5 แปลง -แปลงสมาชิก ขยายผล 25 แปลง	
4. เลี้ยงปูนาชนิดพันธุ์ที่เหมาะสม ดำรงชีวิต เจริญเติบโตในสภาพน้ำกร่อย ระบบปิดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	-ปูนาพื้นเมือง -ปูนาพันธุ์กำแพง	-สมาชิกกลุ่มเลี้ยงปูนา จำนวน 20 คน จำนวน 20 กระชัง	
5. ตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร	-ข้าวสารมะลิแดง -ข้าวมันปูสำเร็จรูป -น้ำพริกมันปู -ปุดอง -วัสดุปรับปรุงดิน	-แปรรูปผลิตภัณฑ์ ชุมชน 5 ชนิด	

3.2 การประยุกต์องค์ความรู้ในการเสริมสร้างมูลค่าการใช้ประโยชน์

ตาราง การสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการวิจัย ของนักวิจัยไทยบ้านฯ

แหล่งผลิต วิสาหกิจชุมชน บ้านหนองยาย หอม ต.หนองกรด อำเภอด่านขุน ทด จังหวัด นครราชสีมา การตลาด -ออกงาน	ขายออนไลน์- ออกงาน ต่างๆ -ออฟไลน์สร้างการ ประชาสัมพันธ์ สร้าง การรับรู้เรื่องราวของ ข้าวมันปู	ข้าวมันปู จากฝีมือการ ผลิตของคนในพื้นที่เอง ส่งตรงถึงมือผู้บริโภค ด้วยมาตรฐานและ คุณภาพ พร้อมด้วย ราคาที่เหมาะสม	- สร้างไลน์กลุ่ม เพื่อทราบ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อัปเดต สินค้า และส่วนลดตาม เทศกาลต่างๆ - บัตรสมาชิก เพื่อบริการ พิเศษต่างๆต่อผู้บริโภค	เพศ : หญิง/ชาย อายุ : 25 ปี ขึ้นไป รายได้ : 10,000 บาท อาชีพ : ทั่วไป
	Key Resources - ทีม/ สมาชิกกลุ่ม ชุมชน - Stock ข้าวมันปู - ชื่อกลุ่ม - โลโก้ /แบรนด์		Channels -ขายออนไลน์ -ออฟไลน์	
Cost Structure	Revenue Streams			

3.3 ผลผลิต และผลกระทบจากการดำเนินงาน

ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ :

ผลผลิต/ผลลัพธ์	หน่วย	ค่าเป้าหมายในแต่ละปี (ปี 2567)		
		ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	หมายเหตุ
1. จำนวนคนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้/เทคโนโลยี	คน	50	50	บรรลุค่าเป้าหมาย
2. จำนวนเทคโนโลยีที่ถ่ายทอด	เรื่อง	2	2	1. การเลี้ยงปูนาในระบบปิด 2. การผลิตวัสดุปลูกชีวภาพ 3. การปรับปรุงดินเค็ม
3. จำนวนวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้	คน	5	5	1. การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 2. การเลี้ยงปูนา 3. การปลูกข้าวมะลิแดง 4. การเผยแพร่ข่าวสารกิจกรรม/สินค้าออนไลน์
4. ร้อยละความพึงพอใจของผู้รับบริการ	ร้อยละ	80	80	บรรลุค่าเป้าหมาย
5. จำนวนผู้นำความรู้/เทคโนโลยีที่ได้รับไปใช้ประโยชน์	คน	30	30	กลุ่มอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน
6. สัดส่วนมูลค่าทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น	เท่า	1	-	รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ วัสดุปลูก ข้าวมันปู เป็นต้น (ยังสรุปไม่ได้)

ภาคผนวก

1. หนังสือขอความอนุเคราะห์วัสดุปรับปรุงดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

๓๔๐ ถนนสุรนารายณ์

อำเภอเมืองนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สนับสนุนวัสดุเหลือทิ้งจากกากตะกอนระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อพัฒนา พื้นฟูดินเค็มตามแนวทางพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง

เรียน กรรมการผู้จัดการ บริษัทสยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด

ด้วยเกษตรกรในเขตตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ประสบปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์และสภาพพื้นที่มีปัญหาดินเค็ม ส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์สนับสนุนวัสดุเหลือทิ้งจากกากตะกอนระบบบำบัดน้ำเสีย ของบริษัทสยาม ควอลิตี้ สตาร์ช จำกัด จำนวน 100 ตัน เพื่อนำไปศึกษา วิจัย และพัฒนาใช้ทำปุ๋ยหมักสำหรับปรับปรุงดินเค็มตามโครงการวิจัย พัฒนา แก้ไขปัญหาและฟื้นฟูดินเค็ม (ดินโซดิกและเค็มโซดิก) ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ตำบลหนองกรด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา โดยมี รศ.ดร.ณภัทร น้อยน้ำใส อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม เป็นหัวหน้าโครงการ ฯ

ทั้งนี้ คณะทำงานฯ ใคร่ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับการสนับสนุนจากท่านในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร น้อยน้ำใส)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

2. แบบประเมินผลการอบรมฯ

แบบประเมินความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจ/การนำไปใช้ ของผู้เข้ารับการอบรมฯ

ชื่อโครงการ.โครงการ หมู่บ้านข้าวมันปู วิถีใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

คำอธิบาย แบบประเมินฉบับนี้มีทั้งหมด 3 ตอน ขอให้ผู้ตอบแบบประเมินตอบให้ครบทั้ง 3 ตอน

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องหน้าข้อความ

1. เพศ หญิง ☐ ชาย

2. อายุ 18-24 ปี 25-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย/ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความพึงพอใจ/ความรู้ความเข้าใจ/การนำไปใช้				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ด้านวิทยากร					
1. การเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร					
2. การถ่ายทอดของวิทยากร					
3. สามารถอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนและตรงประเด็น					
4. การตอบคำถามของวิทยากร					
ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร					
1. สถานที่สะอาดและมีความเหมาะสม					
2. ความพร้อมของอุปกรณ์					
3. ระยะเวลาในการอบรม / สัมมนามีความเหมาะสม					
4. อาหาร มีความเหมาะสม					
ด้านความรู้ความเข้าใจ					
1. ความรู้ ความเข้าใจ ก่อนการอบรม					
2. ความรู้ ความเข้าใจ หลังการอบรม					
3. โครงการฯ ดี มีประโยชน์					
4. สามารถอธิบายรายละเอียดได้					
5. สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ					
ด้านการนำความรู้ไปใช้					
1. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้					
2. สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดต่อได้					
4. มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

3. คู่มือเลี้ยงปูนา

คู่มือ การเลี้ยงปูนา

การพัฒนาท้องถิ่นด้วยการเรียนรู้

การยกระดับอาชีพการเลี้ยงปูนาแบบปิด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ ชุมชน และท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริ

คลินิกเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โครงการหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา “ข้าวมันปู วิถีใหม่ใส่ใจ

ส่วนที่ 1 ลักษณะปูนา

ปัจจุบัน ธุรกิจการเลี้ยงปูนานั้นเริ่มได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น เนื่องจาก ความต้องการในการบริโภคของตลาดที่ยังคงมีสูง มากกว่าปริมาณของปูนาในธรรมชาติ ที่จะเผยแพร่เผ่าพันธุ์ได้อย่างเพียงพอบวกกับธรรมชาติเริ่มมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น และปัญหาการใช้ยาฆ่าแมลงในการทำสวน และไร่นา ซึ่งมีผลกระทบต่อปูนาโดยตรง และรวมถึงวัฏจักรต่างๆ หรือแม้กระทั่งตัวมนุษย์เองก็ตาม หลายๆพื้นที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพไปด้วย และถึงแม้ว่าในส่วนของการบริโภคโลกรั้วของปูนานั้นอาจจะไม่ได้ราคาสูงมากนัก ถ้าเทียบกับสัตว์น้ำหลายๆชนิด แต่ด้วยความที่เป็นสัตว์น้ำเพาะพันธุ์ และการเพาะเลี้ยงก็ไม่ได้ยากจนเกินไป จึงสามารถเพาะพันธุ์ในแต่ละครั้งได้เป็นจำนวนมากพอสมควรที่จะเป็นรายได้เสริม และถ้ามีการแปรรูปเพื่อเพิ่มผลผลิต นอกจากการจำหน่าย แต่เพียงพันธุ์และปูสดเพียงอย่างเดียว และถ้ามีการจำหน่ายในฤดูกาลที่ปูนา สำหรับการบริโภคขาดแคลนด้วย ก็จะทำกำไรให้กับผู้เลี้ยงปูนามากยิ่งขึ้น

ปูนา (Rice field Crab) เป็นปูน้ำจืดที่พบแพร่พันธุ์มากในช่วงฤดูทำนา เป็นปูที่นิยมนำมาประกอบอาหารอย่างมากในฤดูทำนา อาทิ แกงอ่อมปูนา ลาบปูนา ปูนาทอด ปูนาปิ้ง เป็นต้น รวมถึง นิยมนำมาแปรรูปเป็นอาหารอื่น เช่น ปูตองสำหรับใส่ส้มตำ หรือเคียวทำมันปูสำหรับใช้ปรุงอาหาร เป็นต้นปูนา สามารถพบได้ตามทุ่งนา และบริเวณที่ลุ่มที่มีน้ำขังหรือเป็นที่ชุ่มน้ำทั่วไป ลักษณะทั่วไปจะกระดองโค้งนูน ผิวเรียบมัน ทั้งส่วนกระดอง ก้าม และขาส่วนใหญ่มีสีม่วงดำ และสีเหลือง โดยชอบขุดรูอาศัยตามแปลงนา คันนา คันคู และคันคลอง ที่สามารถสังเกตเห็นเป็นรูลักษณะกลมรีตามขนาด ลำตัว ปูน้ำจืด มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ประกอบด้วยปูลำห้วย ปูน้ำตก ปูป่า และปูนา

ผลิตภัณฑ์จากปูนา

ลักษณะเพศปูนา

- ปูนาเพศผู้จะมีขนาดลำตัวใหญ่กว่าเพศเมีย
- ปูนาเพศผู้จะมีก้ามขนาดใหญ่กว่าเพศเมีย
- ปูนาเพศผู้จะมีสีลำตัวเข้มกว่าเพศเมีย
- ปูนาเพศเมีย เมื่อพลิกส่วนท้องจะมีแผ่นรูปโค้งสามเหลี่ยมปิดทับส่วนท้อง
- ปูนาเพศผู้ ส่วนท้องจะไม่มีแผ่นปิดทับ จะเป็นเปลือกเรียบสีขาว มีแนวร่องกลางส่วนท้องเป็นรูปตัวที

ปูนาเพศเมีย

ปูนาเพศผู้

ลักษณะที่ใช้จำแนกชนิดปูนา

- ลักษณะลายเส้นของกระดอง
- สีของกระดอง
- ลักษณะของโกโนพอดคู่ที่ 1

แหล่งอาศัยและการจำศีล

แหล่งอาศัยของปูนาที่สามารถดำรงชีวิอยู่ได้ จะต้องมึน้ำขังหรือมีความชื้นมากเพียงพอ เนื่องจากโครงสร้างร่างกายไม่สามารถทนต่อสภาพขาดน้ำหรือความชื้นได้โดยมีถิ่นอาศัยหลักในพื้นที่ชุ่ม ชอบขุดรูตามคันนา คูน้ำหรือคลองชลประทาน ขณะที่น้ำมีมากปูนาจะขุดรูในระดับเหนือน้ำหรือต่ำกว่าระดับน้ำเพียงเล็กน้อยเพื่อความสะดวกในการเข้าออก และเมื่อน้ำเริ่มลดหรือน้ำแห้ง ปูนาจะย้ายตามระดับน้ำที่ต่ำสุด เช่น ในร่องแปลงนาที่ต่ำ และขุดรูลึกมากยิ่งขึ้นเพื่อให้ตัวเองลงลึกในดินที่มีน้ำหรือความชื้นมากเพียงพอ ลักษณะของรูปูนาจะเป็นรูปกลมรี มีขนาดรูขึ้นอยู่กับขนาดลำตัว รูที่ขุด จะเป็นแนวตั้ง ไม่เลี้ยวคด แต่มีแนวเอียงเล็กน้อย ความลึกที่อาจขุดได้มากถึง 1 เมตร โดยทางสุดของรูจะเป็นแอ่งกว้างหรือเป็นโพรงสำหรับหลบพักอาศัย และหากมีสภาพแห้งแล้งมาก ปูนาจะขุดดินจากส่วนล่างที่มีความชื้น และเป็นดินเหนียวมาปิดปากรูไว้ ซึ่งจะเป็นช่วงหลบจำศีลในช่วงฤดูหนาวถึงต้นฤดูฝน เดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม ของทุกปี

การสังเกต รูปูนาที่มีกบอาศัยอยู่จะสังเกตได้จากปากปูนาจะเปิดไว้ และขอบรูจะกว้างกว่าปกติ ไม่มีดินปิดทับรู เพราะบางครั้ง กบที่อาศัยอยู่ด้วยจะออกมารับน้ำหมอกหรือเพื่อหายใจด้านนอกเสมอ นอกจากนั้น บริเวณขอบรูปูนาจะมีลักษณะเรียบ เนื้อดินแน่น หรือ ดินมีสีคล้ำ รวมถึงอาจมีมูลกบรอบปากรูด้วย ข้อสังเกตนี้ทำให้เกษตรกรในบางพื้นที่ออกหากบในฤดูจำศีลจากการขุดหาในรูปูนาได้ ในฤดูน้ำหลากหรือกรณีที่มีฝนตกหนัก ทำให้มีระดับน้ำท่วมสูงมาก ปูนาจะอพยพขึ้นด้านบน และขุดรูใหม่บริเวณใกล้กับระดับน้ำ หรือหลบพักตามกอหญ้าหรืออาศัยตามริมน้ำ โดยไม่มีการขุดรู

อาหาร และการกินอาหาร

ปูนากินอาหารทุกชนิด ตั้งแต่อาหารที่มีชีวิต พืช อาทิ หอย กุ้ง ไรน้ำ ลูกน้ำ ปลาขนาดเล็ก ไข่เดือน แผลงต่างๆ ส่วนอ่อนของต้นข้าว หญ้า สาหร่าย และพืชอื่นๆ รวมทั้ง ลูกปูอ่อน

ให้อาหารปูสัปดาห์ละ 3 ครั้ง อาหารที่ใช้เลี้ยงปู ได้แก่ ข้าวสุก (ข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวก็ได้) ปลาที่สับเป็นชิ้นเล็กๆ กุ้งฝอย ผักบุ้ง ผักกาด ต้องเก็บออกจากบ่อเพราะหากทิ้งไว้ให้น่าจะทำให้ น้ำสกปรกทำให้ปูเป็นโรค สำหรับการระบายน้ำนั้นต้องระบายน้ำออกจากบ่อและเปลี่ยนน้ำใหม่ประมาณเดือนละ 2-3 ครั้ง

ปูนาจะผสมพันธุ์กันในช่วงฤดูฝน แม่ปู 1 ตัว มีไข่ประมาณ 500-700 ฟอง ดังนั้นปูนา 1 ตัว จะออกลูกได้ประมาณ 500-700 ตัว และปูนาใช้เวลาในการเจริญประมาณ 6-8 เดือน จึงจะโตเต็มที่

ศัตรูตามธรรมชาติ

ศัตรูในวัยอ่อนหรือช่วงเป็นลูกปู ได้แก่ ปลากินเนื้อ (ปลาช่อน ปลาดุก ปลาไน) งูน้ำ กบ คางคก มด

ศัตรูในวัยโต ได้แก่ หนูนา และนก โดยเฉพาะในช่วงพายุไต้ฝุ่นจะมีศัตรูสำคัญอันดับหนึ่ง คือ หนูนา ที่สามารถขุดรูเข้ากัดกินปูนาได้

การเจริญเติบโต และการลอกคราบ

ปูนา เป็นสัตว์ที่เจริญเติบโต และเพิ่มขนาดลำตัวด้วยการลอกคราบ (molting process) โดยการสลัดเปลือกเก่าทิ้งไป หลังการลอกคราบ ตัวปูนาจะมีสีขาว และบวมจากเพราะลำตัวมีการดูดน้ำมากขึ้น และเปลือกใหม่จะค่อยๆ มีสีเข้ม และมีความแข็งมากขึ้น พร้อมกับขนาดที่ใหญ่ขึ้น ปูนาที่เป็นตัวอ่อนหลังจากฟักออกจากไข่จนถึงตัวเต็มวัยจะใช้เวลาประมาณ 8 เดือน และตลอดการเจริญเติบโตจนถึง 8 เดือน จะมีการลอกคราบประมาณ 13-15 ครั้ง ซึ่งในช่วงระยะแรกจะมีการลอกคราบบ่อย และช่วงหลังจะมีช่วงการลอกคราบ

การผสมพันธุ์

ในช่วงเข้าฤดูผสมพันธุ์ ปูนาเพศเมียจะมีการลอกคราบ และจะมีกระดองอ่อนนิ่ม รวมถึงมีอาการก้าวร้าวมาก และจะเลือกเพศผู้เพื่อผสมพันธุ์เพียงไม่กี่ตัวเท่านั้น หากไม่ใช่ตัวที่เลือกก็จะไล่ให้ออกห่าง หากยอมรับก็จะมี การผสมพันธุ์ขึ้น โดยปูเพศผู้จะใช้ก้ามจับปูเพศเมียหงายด้านท้องขึ้น และแนบตัวเข้าติดจับปั้งของปูเพศเมีย พร้อมสอดอวัยวะสืบพันธุ์ และฉีดน้ำเชื้อเข้ารูเปิดของปูเพศเมียบริเวณหน้าอกบริเวณโคนขาคู่ที่ 3 ที่มีสองรู เมื่อน้ำเชื้อถูก

ฉีดเข้าไปจะถูกนำเข้าไปเก็บในถุงเก็บน้ำเชื้อของปูเพศเมียซึ่งเก็บได้นาน 3-4 เดือน การผสมพันธุ์นี้จะใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง หลังจากการผสมพันธุ์เสร็จ ปูเพศผู้จะยังตามติดปูเพศเมียต่ออีกประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้ความคุ้มครองอันตรายให้ จนกว่าปูเพศเมียจะมีกระดองแข็งแรง และสามารถหาอาหารได้ตามปกติหลังการผสมพันธุ์ ปูเพศเมียจะผลิตไข่ผ่านเข้าผสมกับน้ำเชื้อ และนำออกผ่านทางท่อหน้าไข่มาเก็บพักไว้ที่แผ่นท้องของตัวเอง ปูนาเพศเมียสามารถวางไข่ได้ประมาณ 300-400 ฟอง/ครั้ง ไข่ที่เก็บพักในแผ่นหน้าท้องจะมีลักษณะเป็นเม็ดกลมสีเหลือง และจะมีสีและขนาดเพิ่มขึ้น จากการเติบโต และพัฒนาของตัวอ่อน โดยอาศัยอาหารจากไข่แดงในไข่ เมื่อถึงระยะก่อนฟัก ไข่จะมีขนาดใหญ่ขึ้น และมีสีเหลืองคล้ำมาก โดยใช้เวลานานประมาณ 3-5 สัปดาห์ ไข่ก็จะเริ่มฟักลูกปูนาที่ฟักออกจากไข่จะฟักเป็นตัว ขณะที่ยังอยู่ในแผ่นท้องของแม่ปู และจะอาศัยในแผ่นท้องของแม่ปูนาน 2-3 สัปดาห์ ก่อนแม่ปูจะใช้ขาเขี่ยให้ออกไปอาศัยในแหล่งน้ำ แต่หากสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมแม่ปูจะเก็บลูกอ่อนไว้นานขึ้น โดยลูกปูที่ฟักออกมาใหม่จะมีลำตัวขนาดเล็กเพียงไม่กี่มิลลิเมตร ลำตัวจะมีสีนวล และเมื่อเติบโตจะมีสีเข้มเป็นสีน้ำตาลอ่อน และสีน้ำตาลเข้ม ตามลำดับ

การเพาะพันธุ์

การเพาะเลี้ยงปูนาสามารถเพาะเลี้ยงได้ในโรงเรือนที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ่อก่ออิฐซีเมนต์ บ่อซีเมนต์ทรงกลม หรือบ่อดินขนาดเล็ก โดยเฉพาะในช่วงต้นฤดูฝนที่ธรรมชาติของปูนาจะผสมพันธุ์ และออกไข่

1. พ่อ-แม่พันธุ์ พ่อ-แม่พันธุ์ ในระยะแรกต้องรวบรวมจากธรรมชาติ โดยนำพ่อ-แม่พันธุ์มาผสมพันธุ์กันหรือจะใช้แม่ปูที่มีไข่หรือมีลูกปูวัยอ่อน ที่ติดกระดองอยู่แล้วมาอนุบาลก็จะประหยัดเวลา และต้นทุนในการผลิตได้มาก

2. ฤดูผสมพันธุ์วางไข่ ปูนาจะผสมพันธุ์ และวางไข่ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ที่เป็นช่วงต้นฤดูฝน และมีน้ำขังในแปลงนาหรือแอ่งน้ำ และอาจเป็นน้ำที่มาจากชลประทานก็ได้ซึ่งไม่ใช่ น้ำฝน แต่ช่วงการผสมพันธุ์ และวางไข่จะอยู่ในช่วงต้นฤดูฝนของทุกปีปูนาตัวที่เข้าสู่วัยผสมพันธุ์ หากมีน้ำฝนใหม่หรือน้ำชลประทานในต้นฤดูฝน และมีแหล่งน้ำขังในแปลงนาหรือในแอ่งน้ำ ปูนาเพศผู้ และเพศเมียจะเดินเข้าหาแอ่งน้ำเพื่อผสมพันธุ์ และวางไข่ ซึ่งอาจไม่ชุดรูปใหม่ เพียงอาศัยตามกอบหญ้าเพื่อการผสมพันธุ์เท่านั้น เมื่อผสมพันธุ์ และวางไข่เสร็จอาจมีการออกหาแหล่งอาศัยใหม่ แต่หากแหล่งอาศัยเดิมมีอาหารที่เพียงพออีกก็มักอยู่อาศัยในแหล่งเดิม

ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมบ่อเลี้ยงปู สร้างบ่อซีเมนต์รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีความกว้าง 2 เมตร ยาว 3 เมตร และสูง 1 เมตร นำท่อพีวีซี จำนวน 2 ท่อ มาใส่ไว้ในบ่อสำหรับระบายน้ำออกจากบ่อ หรืออาจเลี้ยงในกระชังบักก็ได้ ขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ปลอยพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ 10 - 15 คู่ ควรอยู่ในที่ร่มเพราะปูไม่ชอบอากาศร้อน บ่อเลี้ยงควรมีร่มเงาจากต้นไม้หรือมีหลังคาหรือทำตาข่ายพรางแสง ใส่ท่อหรือแผ่นกระเบื้องเพื่อให้ปู มีแหล่งซ่อนตัว และหลบหลีกเพราะปูมีนิสัยชอบทำร้ายกันเอง นอกจากนี้ยังต้องมีตาข่ายปิดปากบ่อเพื่อป้องกันไม่ให้ปูหนี หลังจากนั้นใส่น้ำลงในบ่อให้สูง 30 เซนติเมตร

2. นำปูที่จับมาจากแหล่งน้ำธรรมชาติโดยใช้ขนาดความยาวของลำตัวประมาณ 4 เซนติเมตร คัดเอาแต่ตัวที่แข็งแรงและมีขาที่ครบสมบูรณ์มาปล่อยลงในบ่อ โดยใช้ปูขนาดความยาวของลำตัวประมาณ 4 เซนติเมตร คัดเอาแต่ตัวที่แข็งแรงและมีขาที่ครบสมบูรณ์มาปล่อยลงในบ่อ โดยใช้ปูตัวผู้ 25 ตัว ปูตัวเมีย 25 ตัว

5. กิจกรรมการติดตามการทำงาน

ภาพ ติดตามโครงการผลิตวัสดุปรับปรุงดิน